

KAYNAK

BALIKESİR HALKEVİ

Kaynak'ın Bu Sayısı

Balıkesrimizin mabih-il-iftiharı ve edebiyatımızın yüzide simalarından biri olan Müstecebî zade İsmet merhuma tahsis edilmiştir.

CİLT

9

Sayı: 102-103

19 - Temmuz - Ağustos - 1941

**Evimizin
Neşrettiği
KİTAPLAR**

- 1) — Halkevimizin sekiz aylık çalışması
- 2) — Köy kitabı
- 3) — Öz Türkçe adlar.
- 4) — Çepniler,
- 5) — Halk inanmaları,
- 6) — Özel görenek ve inanmalar,
- 7) — Atalar Sözü
- 8) — Bağcılık,
- 9) — Verem,
- 10) — Yusuf Fakih,
- 11) — Yurdum için,
- 12) — Bal kesir Coğrafyası,
- 13) — Konferanslar
- 14) — 17,18 inci asırlarda Balıkesir şehir hayatı,
- 16) — Köylü Ormandan nasıl faydalanır,
- 17) — 19 Mayıs,
- 18) — Yağcılar ve Savaş-tepe mânileri.
- 19) — Öz Ses ve Zevk kaynaklarımız.
- 20) — Balıkesir ve civarında Yürük ve Türkmenler
- 22) — Türkiyede Su ve Ağaç meselesi
- 23) — Uygurlar ve Uygur Medeniyeti

İYESİ
T. F. SILAY

KAYNAK
BALIKESİR HALKEVİ

Yayın Direktörü
ABDİ
Ağabeyoğlu

SAYI: 102

19 - 7 - 1941 .

YIL: 9

BİRKAÇ SÖZ

Balıkesirin öteden beri, Edebiyat ve İlim âlemimize güzide simalariye tiştirmiş olduğu malumdur. Bunlardan biri de şüphesiz ki (Müstecebi Zade İsmet) merhumdur. Mütecabî Zade İsmet aynı zamanda Balıkesirimizin daima iftihar edeceği bir edib-i kâmil ve şâir-i bülendi olub, Kaynağın bu nushası tamamen merhuma tahsis edilmiştir.

Dil, Edebiyat şubemizin, bu gibi güzidelerinin hayatlarını kendilerine bir kadirşinaslık eseri olmak üzere- mütehasşis arkadaşlarına tedkik ettirmekde olub, tedkikleri bitenlerin de mecmuamızın bir sayısını kendilerine tahsis etmekle bir dereceye kadar vazifesini yaptığını kanidir.

İsmet merhumu, memleketimizin değerli kalem erbabından Eb-us-uud zade Suud Yavsi'ya - merhumun hayatda sadık ve vefakâr bir muhibbi olması hesabile - yazdırmıştır.

Bundan sonra ara ile Balıkesirin diğer güzide simaları takip edecektir.

Suud Yavsi'ya, İsmet merhumu salâhiyetli kalemle yazub bize göndermek lütfunda bulundaklarından dolayı kendilerine burada alenen teşekkür ederiz.

BAIKESİR HALKEVİ
Dil, Edebiyat Şubesi

MÜSTECABÎ ZADE

İSMET

YAZAN

Suud Yavsi

EB-US-SUUD OĞLU

Otuz otuz beş yaşlarında iken:

Sermedi bir sütte-i iclâl ile simâyî râz
Çeşm-i idrâkât-ı insaniden etmiş ihticab
İşte akl-ı pür gururun zübde-i idrâki şu:
Hâkden geldik nihayet hâke etdik inkilâb

Kıt'ası gibi sözlerle, daha evvelleri de:

Fiğan kim tâir-i evc-i aşinâyî ruha ey İSMET
Bu süflî hâk-i mihnet damgâh-ı şuyun olmuştur.

beytine benzer şikâyetlerle dünya evindeki mûsafırlığından pek de memnun olmadığını vicdanî âşınalarına ihsas eden İbrahim İsmet bey tahminen 1285 hicrî senesinde - vaktile şâir Zatî'yi de yetiştiren - Balıkesir'de doğdu. Orada, İstanbul'da, Mıdillî'de İzmirde yaşadı. Daha kırk beş yaşını bitirmeden İsparta'da toprağa düştü «Müstecabî zade» diye anılırdı. Bu, anın soy adı ve mensup olduğu hanedanın lakabıdır.

Emsâli asırlarda bir yetişen bu büyük ilm-ü edeb ve hüsn-ü ahlâk ve fazilet sahibi insanın vatani olduğundan dolayı Balıkesir şehri sonuna kadar öğünse yeridir.

Pedernin adı (Mehmed Ali - İcra memuru imiş) yalnız İsmet gibi oğlu olmasından büyük ve muhterem bir zat olduğu istidlâl edilebilir. Balıkesirde hala akrabası mevcuttur.

1326 tarihinde Adliye icra memurlarından Mümtaz bey isminde bir kardeşi [halen Sındırgı İnhisarlar Muhakemat memurudur.

Balıkesir'de Sağlık eczahanesi müessisi Avni İsmail ve Yeni Türkiye eczahanesi sahibi eczacı Fahrettin İsmail beyler İsmet merhumun hemşire zadeleridir.

Kuş adasında bir dayısı olduğundan bahseden 1322 tarihli bir mektubunu okudum.

Merhumun, ahibbasından birine İzmirden yazmış olduğu bir mektubda münderic olan şu sözlerden gençliğindeki mevki-i içtimaîsi belli olmaktadır.

«Mevlâna! Bendeniz bir zamanlar sevk-i tâlî ile tantana i servet ve ihtişam içinde de bulunmuş ve hayatın her türlü halini görerek sadet denilen ve sırf evham ve hayalât-ı insaniyeden ibaret bulunan şeyin mahiyetini iyice öğrenmiş olduğumdan küşe-i kanaat ve ferağate

çekilmeği her dürlü ikbâli dünyaya müreccih görmekdeyim. Hemen cenab-ı hak muvaffakiyet ihsan buyursun. Âmin »

Müstecabî zade İsmet bey Balıkesir'de ilim tahsiline başlamış, ulûm-ı tâliyeyi görmüş, İstanbul'a geldikten sonra Arapça, Acemce ve Fransızca'yı ilerletmiş, Hukuk mektebinde âli tahsilini bitirerek aliyy-ül-âlâ derecede şahadetname almıştır.

Esbak Kastamoni meb'usu ve hâlen Şirket-i Hayriye idare meclisi reisi -Turşucu zade- muhterem Bay Necmeddin Molla'nın hukuk mektebinde sınıf arkadaşıdır.

Matbuata intisabı tarihini bilemem. Evâil-i neş'eti hakkında da malûmata malik değilim.

Edib-i meşhur Ahmed Rasim bey merhumun kendi muasırları hakkında yazmış olduğu bâtırâ yollu bir eserde ve 1927 senesine aid «Cumhuriyet» gazetesinin muhtelif nushalarında İsmet beyin hengâm-ı şebabındaki hâl ve şanına dair hayli malumat vardır.

İsmet beyin ismini bana ibtida Bay Necmeddin Molla tanıtmıştı, şöyleki: Hicrî 1312 senesinde onüç yaşında idim. Kuru çeşmede ikamet eder ve Beşiktaşda kâin ve şimdi Munderis «Mekteb-i Hamidi» ye giderdim. Mektebin birinci Rüşdiye sınıfında idim. Bir akşam vapurla eve dönerken o zamanlarda Kuruçeşmede büyük biraderi iniştem Ali Atâullah bey merhumun nezdinde oturmakta olan - müşarünileyh Necmeddin beyefendiye tesadüf ettim. Ellerinde «Mekteb» mecmua-i mevkutesi vardı. Bana gazetenin edebiyat kısmını, bilhassa şiirlerini gösterdiler. Şiirler arasında «Müstecabî Zade İsmet» imzalı ve:

Bilirmisin seni ey meh nâ hale benzetdim
Pür âb-ü tâb rebî-i cemâle benzetdim

matlâ'lı bir gazeli işaretle (Bu eser, değerli arkadaşlarımdan Müstecabî zade İsmet beyin çok parlak çok güzel bir şi'ridir. Oku.) dediler Ben oku nağa başladım Fakat her kelimesini yanlış okuyordum Müşarünileyh güldü ve kendisi okudu. Bilmediğim, işitmediğim bir çok kelimelerini de izah etdi Gazelin maktandan sonraki beyitleri şunlardı:

O gisuvandaki râz-ı nihan-ı sevdai
Meâl-i müphem hüzn-i leyâle benzetdim
Dili, garib-ü cüda çırpınub fiğanlar eden
Hezâr beççe-i zî infiâle benzetdim
Lehib-i nâle-i dilden ten-i zaifimi, âh
Derûn-ı zârı yanık heşk-i nâle benzetdim
Güzâr-ı ömrü düşündüm fezayı hestide
Sehab-ı tâire der pey zilâle benzetdim
Muhatdır pes-ü pîşim zalâm-ı hiçile
Hulâsa halime bakdım hayâle benzetdim

meâlini pek de kavrayamamakla beraber bu şiir kalbimde bir iz bıraktı. O günden itibaren «İsmet» ismile alâkadar olmağa başladım. Git gide pederim Rıza Safvet bey merhumun lütf-ü tâlim-ü tedrisile

ve mektebdeki tahsil senelerinin ilerlemesile artık okuduğumu anlamağa imkân hasıl oluyordu. Bu hale pek seviniyor ve kendimi adeta edebiyat müntesiblerinden ad ediyordum. Arada sırada manzum lâkırdı söylemek cür'etini de his etmeğe başlamışdım.

Hicrî 1317 senesinde -Edib-i mağfur Fajk Reşad beyefendi merhumun delâlet ve münasebetile- İsmet'le beynimizde gıyabî bir muârefe hasıl oldu. Kendisi o zaman (Musavver Terekki) mecmuasının başmuharriri idi. Ben, bir kaç seneden beri karaladığım şiir kâğıtlarından kendimce beğendiklerimi seçerek «Terekki» ye irsâl ederdim. Müşarünileyh de bunları tenkih ve tashih ederek neşrederdi ki bir üstadâne muameleden sâir bir çok edebiyat nevhevesleri gibi bu âcizde pek çok müstefid oldu. Bu gün bir iki satır yazı yazabilmek kudretinin o sayede husule geldiğini itiraf etmekten manavî bir haz duyarım.

Eli kalem tutan ve okuduğunu anlayan, hoca kıymetini bilen ve tanıyan bir hayli ilm ü edep müntesibi bu meziyetlerini o gibi teşvikata medyundurlar. Bu bir hakikatdır ki inkâre kalkışmak açık bir yalancılık olur.

İsmet beyle uzakdan tanışırdık, her nedense görüşememiştik. Ben anı bir kerre bab-ı âli caddesindeki Asır kütüphanesinde gördümesinde pek sıkıldığım için kendimi bildiremedim. Böylece bir iki yıl geçti. Hicrî 1319 da zavallı talisiz İsmet hemen bilâ sebep üç sene kal'a bendlik cezasile evvelâ Bodrum kal'asına, oradan Midilli adasına yollandı.

O sıralarda bir hüsn-i tesadüf eseri olmak üzere- Midilli'de dayım Ârif bey merhum (1) idare meclisi başkâtibi bulunuyordu. Kendisile zaten muhabere ederdik İsmet'in orada bulunduğunu evvelce haber almışdım. Dayımdan sordum. Hal ve mevkiinden malûmat edindim. Bir takım manzumelerimi İsmete takdim etmesi ricasıle dayıma gönderdim. Bir müddet sonra dayım, İsmet bey merhumun kendisine gönderdiği tezkere ile şiirlerimin tashih olunanlarını cevabnamesine leffen bana irsâl etmiş. Bunları okuduğum sırada hissettiğim sürûr ve iftiharı bu gün hakkile tasvir ve tarif mümkün değildir. İsmet'in bana ve eserlerime dâir dayım merhume gönderdiği tezkere:

«Azizim Ârif Beyefendi:

Basıra-i teemmülü geçmiş zamanlara ircâ ederek akrabayı aliyelerinden Suud beyi hayâl meyal hatırladım. O zaman pek küçük idi

(1) Mehmed Ârif bey; ilmiye mesleği müntesiblerinden Ahmed Rif'at Molla beyin ikinci oğlu ve esbak hariciye nazırı Mustafa Asım beyim küçük biraderidir. 1289 da İstanbul'da doğdu. Ecdadı Trabzon'ludur. Mekteb-i Sultanide okudu. Telgraf ve posta nezareti muhaberat dairesinde istihdam olunduktan sonra dar-ül-aceze muhasebeci muavini, Hama ve Maan tahrirat müdürü, Sakız ve Midilli idare meclisi başkâtibi oldu. Zile, Giresun, Zonguldak kaymakamlıklarında bulunarak Bartın'da kaymakam iken sinn-i tekaüde gelmesine binaen tekaüd oldu. 1352 H. senesinde vefat etdi.

sanırım. Eviddayı âcizanemden Reşad beyefendiye (2) tereddüd ve münasebeti olmalıdır. Her ne ise meza, mameza, hale bakalım: Gösterdiğiniz eserlerinden kendisine isr-i kudemada terekkiye istîdad gördüm. En ziyade beğendiğim bir cihet varsa oda gazellerinin tarzı kadîm mahsusatından hayîde mazmunlardan biri bulunmasıdır. Bendeniz cihan vesî edebiyat ile değil, bizde âlem-i matbuat denilen tenknayi turuh-hat ile alâkayı keseli hayli zaman olduğundan gençlerimizde asâr-ı kudemaya artık bilküllîye mahv-ü münkariz olmuştur zannederdim. Zannımdaki hatamı Suud beyin eserleriyle tashih ettim. İnşallahu taâlâ yaveri-i varidat-ı gaybiyye ile pek âli eserler ibdâ ve inşadına muvaffak olurlar.

"Suhan bir günc-i bî payan-ı ilâhîdir"

Hakkı kemteranemdeki teveccühlerine teşekkür ederim Gönderdiğiniz eserlerden beğendiklerimin hizalarına işaret ederek iade ediyorum. Baki bekayı fazilet ve insanîyet efendim. 29 -- Temmuz 1320

Midilli Kal'ası
İSMET

Gönderdiğiniz eserlerden biri, kendisinin bir mısraını tazminlen yazmış olduğum bir şarki idiki son bendi:

Olur imdad-ı res kalb-i hazîne
Anı mahrem bilir her sırre ne
Verir suret-i nihânı her âyinine
"Refiki münisimdir âh serdim,"

şeklinde idi. İsmet bey bunun üçüncü satırının yanına :

Bu söz cidden sezâ bin âferine

mısraı bercestesini yazmış, o kâğıd parçasını hirz-i can edercesine hala saklarım. Bilvasıta mazhar olduğum bu iltifat üzerine artık doğrudan doğruya muhterem şâire mektup yazmağa cür'et etdim. Yazdığım beş on hayîde sözü hâvi mektubumu dayıma gönderdim. Bittabi kendisine takdim olunmuş. Bir müddet sonra İsmet bey merhum beni, şimdiki gözlerim yaşararak şuraya naklettiğim şu cevapname ile taltif etti:

"Nur-ı aynım beyim

Dayınız Ârif beyefendi 2/ Ağustos /1320 tarihli mektubunuzu bendenize vereli hayli zaman olmuş iken cevabını ancak bu gün yazabiliyorum. Bir iki vicdansızın tesvilât-ı menfaateûyanesi yüzünden üç sene evvel düçar olduğum felâket kuvve-i maneviyemi dehşetli suretde

(2) İhya efendi hafidi Reşat Faik bey fuzelâyı üdebadan ve erbab-ı kalemde hakk-ı ta'limi bulunan zevatdandır. H. 1332 senesinde irtihal etti. Ta'lim-i kitabet, nümune-i şîr-ü inşâ, Eslâf, Tarih-i edebiyat isimli eserleri mühim ve meşhurdur. Şâir matbû âsarı da vardır. Son zamanlarda Osmanlı tarih encümeni azasından idi. Encümen mecmualarından birinde resmi ve terceme-i hali vardır.

tezeltüle uğratmış, tabiatımda esasen mevcut olan bî kararlılığı son dereceye getirmiş olduğundan ihvan ve muhibbanıma karşı lâzime-i müraselaatda büyük büyük kusurlar eder oldum. Halim, mevkiim lütfen nazar-ı insafa alınarak kusurumun afvini rica ederim. Muhabbetnamenizde teârûfümüz ezeli olduğundan bahsediyorsunuz. Lâreybe fih. Bir Arap şâiri bir hadis-i celil-i nebevîden iktibasın :

Innennufuse lâcenaden mücennedet
Bilizni min rabbena tecrî ve muhtelif
Femâ terefe minâha fehüve mu'telifen
Ve mâ tenakere minha fehüve muhtelifen

demiştir ki hakikat de budur. Bu Kâinatda bir seyyâle-i hissiyyenin vücûduna kâil olan doktor (Şarko) hihmet-i islâmiyenin bu dakik noktalarına vâkıf olsaydı- velev gıyabî olsun- iki ruhun yekdiğerine karşı incizap ve istiyâkındaki sırrı ulviyi teemülle mes'eleyi daha âmik ve daha vâsî bir suretde mütlaâya almış olurdu. Âsârınızın kâffesini uluvvü zekâ ve irfanınıza dâl buluyorum. Feza gibi tenahiden masun olan cihan-ı efkâr içindeki bedayi-i mestûreyi enzâr-ı temâşayi ümmete vaz'etmek mühimme-i hamiyet perverane-i sizin gibi zamanının kadr-ü kıymetini takdir eden müstejd ve muhibb-i meâlî gençlerin hame-i himmetinden beklenir. İnşallahı taâla maddî ve ma'nevî pek büyük terekkiyata mazhariyetle bükâm olursunuz. Bendeniz bu adaya getirileli:

Ba hud-i hiâkyet ez leb-i hamuş mikünem
Hûd nağmemi serâyem ve hûd gûş mikünem

kabilinden olarak bahr-i sefidde kopan rüzgârların matem-feza sayhaları içinde kendi enin ruhumu dinlenmekden başka bir şeyle meşgul olmadığımın size takdime lâayık bir eserim yoktur. Cevapname takdiminde vukua getirdiğim teahhurdan dolayı tekrar afvımı rica eder ve gözlerinizden öperim efendim. Baki hemeüst cümle fanist. 28 / Ağustos / 1320.

Midilli Kal'ası
Müstecabî zade
İSMET

Bu bedî ve dîlnüvaz cevapname ile taltifime bâis olan mütekaddim mektubumun, teessüf ederimki, müsveddesini ğaip etmişim, hazin bir hâtırayı tetmim için anın da bu safhaya geçirilmesi ne kadar lazımdı!

İsmet beyin bu edibâne ve faziletperverâne mektubu, o müellim halinde bile vatanla, memleketle, irfan-ü faziletle ne derecelerde alâkadar ve kemalâtının ne kadar vâsî ve etraflı olduğunu isbat eder bir vesika hükmündedir.

Bu mektubdan sonra kâh dayım Ârif bey merhum tarafından şâir-i fazılın hâl ve vaziyetinden bana malumat veriyor, kâh doğrudan doğruya kendisinden iltifatnameler alıyordum. Bunlardan biri de şu üs

tâdâne mektub-ı güzînidir:

«Nur-ı aynim beyim

Lütufnameniz tenvir-i çeşm-i iftihar edeli hayli zaman oldu. Yine evvelki hal-i hüsrân-ı istimal cevabının teahhüruna sebep olmuştur. Afvınızı rica ederim. Kusura bakmayınız. Başımda bin dürlü felâket deryaları telâtumnümâdır. Size istediğim gibi ne bir mektub yazabiliyorum, nede âsar-ı edebiyenize dâir arzu ettiğim mülâhazatı kayde imkân bulabiliyorum. İnşaallahu taâla bu böyle kalmaz. İleride uzun uzadıya konuşuruz. Şimdi ma'zeretimi arz edemem. Âlem denilen şu menfayı ızdırab içinde kimse kimsenin hakayik-i esrâr ve mahiyet-i âlâm ve ekdarından haberdar degildir.

Kimse âgâh degil kimsenin ahvalinden

Eş'ârınızda lafz cihetinden gördüğüm bazı nekâis bertaraf edilirse min cihet-il-fikr takdir edilecek parçalar pek çoktur. Ancak güzel düşünmek, güzel yazı yazabilmek için -fitrî bir istîdad ile beraber-fikrî ulûm ve fûnûn ile terbiye ve tahliye etmek lâzım olduğundan zann-ı hakîranemce bir şâirin tahsilinden müstağni bulunacağı bir fennin vücudu teslim olunamaz. Bu sözleri söylemekden maksad-ı âcizanem zat-ı necîbanenizi münselik bulduğunuz tarik-i ma'rifetde an bean kat'-ı mesâfâta teşvikdir. Cihan bî hudud efkâr içinde çenkü çeğane ve bâde ve peymânenen başka mevzû bulamıyan şâir'lerin âsarını sizde beğenmezsiniz zannederim. Keremnamenizden Naci merhumu çok takdir etmekde olduğunuzu anlıyorum. Müşarünileyh, müsellemler olan fazile beraber bir şâir-i bülend-i pervaz degildi. Öteden beri bizde pek çok mübahasat-ı kalemiyeye sebep olmuş olan bu mes'ele hakkında burada uzun uzadıya serd-i mütâlaat mümkün olamaz.

Bendeniz vaktile bu mübahasata karışmamış idim. Sebebi de «güş u suhan şinev gücâ dide-i itibargû?» nasihatile âmil olmaklığım idi. N'at-i pâk-i fahr-ül-mürselin'i havî yazdığınız manzume ile hazret-i pîrin bir beytini tesdisen nazmetdiğiniz neşideyi takdirat-ı azîmeye şayan buldum. Evvelki arızamda size takdime lâyık bir eserim bulunmadığından bahsedişim emin olunuzki ciddîdir. Fikrim darabat-ı felâketle külliye perişan olmuş ve sinnin terakkisi de buna inziman ederek evvelki neş'e ve nişat yerine şimdi bir fütur-u kasvet gelmiş olduğundan hayat-ı edebiyem dehşetli bir inhitat devrine girmiştir. Bilhassa edebiyat ile tevağğul edenler için muhayyileye dernek-i âver olacak meşâğılden mücanebet akdem-i levazım-ı şairiyet olduğundan cihan fikr-ü hayâle velev muvakkat suretde vedâ edenlerin ömr-ü edebîsi temelinden sarsılır. Bu, gayr-i kabil-i inkâr bir hakikatdir. Binaenaleyh âlem-i edebiyatda âsar-ı terakki göstermek isteyenler hayâlî daima hal-i intibah ve faaliyetde bulundurmak lazımdır. Mücerred arzuyu âlinizi is'af emelile burada akdemce yazdığım âsar-ı hakîraneden bir iki parçasını takdim ediyorum. İstanbul'dan ayrılah âlem-i edebiyat.

dan büsbütün bîhaber bulunduğumdan üç seneden beri neler neşredildiğini, ne gibi terakkiyat hasıl olduğunu bilemiyorum. O cihetle âsar-ı cadideden bazı şeyler gönderilirse bittabi memnun olurum. Hakuzum beyim, sizden bir şey rica edeceğim. Benim bir (İbn-ül-farız) divanım var idi. Gaib etdim. Müşarünileyhin eş'ar-ı âliyesi ma'suka i vicdanımdır. Hakkâklardan kütüb-ü arabiye satan bir kitabacı vardır. Onda bunun suver-i müteaddide tab'edilmiş nushalarından mevcuttur. Konarı şerhli bir nushası alınıb gönderilirse müteşekkîr kalırım. Kit'ası küçük, muhteviyatı pek büyük bir divandır. Zannım pek ucuz satılır. Keremnamelerinde bedelinin iş'arını ayrıca rica ederim. Ben-denizin halim, Mevlânayı Rumî'nin mesnevî celîlinde :

Müddeti makûs bâ şüd kâriha

Şehne râ dized âvered ber dâriha

beyitle tavsif olunan hale muavfık olduğu için inayât-ı ilâhiyeye muntaziren geçirmekdeyim. Teveccüh ve muhabbetinizin devamını ni-yaz ederek tezâyüd i feyz ü saâdetinize duâlar ederim efendim. 7-Teşrin-i evvel- 1320 Mîdillî kal'ası.

Müstecabî Zade

İSMET»

Bu âlimane mektub da İsmet beyin fikirlerindeki yüksekliğe, terakki aşığı olduğuna, vatanla, milletle, bhusus milletin yetiyecek gençleriyle alâkadar olduğuna, pek tali'siz, pek mâ'sum, ve cidden mazlum bir dâhi, büyük, pek büyük bir insan olduğuna bütün lafz ü ma'na-sile şahiddir. Üstad İsmet kendini ta'rif ediyor. Hem de benim söyleyebileceğimden bin kat yüksek bir lisanla ta'rif ediyor. Şübhesiz anı dinlemek, beni dinlenmekden hayırlıdır. Mektublarını bu sahifelere naklediğim işte bu mülâhazalara mebnîdir.

İsmet'in gönderdiğinden bahsettiği âsar-ı manzumeden bir kısmı şunlardır :

GAZEL

Nedir gerdün? bu zulmanî ridâyî çehre-i maksûd?
Fenâ bulmuş cesedlerden teşekkül etme bir mevcûd!
Nedir ceyhûn? o ruhani sada, âb-ı safâ efzûd
Dümû' sâfamızdan hâsıl olmuş bir tabîî rûd
Cehennem âteş-i kahr-ü azap nâ muradîdir
Behîst âsûde geçmiş ömrümüzden bir dem mes'ûd
Fena bulmuş nikab-ı hüsn-ü ân nâzenînandır
Cemâl-i zühreye zînet veren reng-i garâm efzûd
Ağaçlar, cûylar timsâl-i fânî hüviyetdir
Bütün eczâyî insandır tabiatde olan meşhûd
Cihanda câvdanî cîlve-i hûkûm meşîyyetdir
Olur nabûd ferda bûd, mutlak bûd olur nabûd
Ukûl âvâre-i feyzayî bî payân-ı hayretidir
Bilinmek ihtimalin yokdur ey râz hired fersûd

KIT'A

Şükûfe zâr-ı baharîdeyiz, piyâleyi sün
Zaman bu, belkide vermez eccl aman, sonra
Şükûfeler bitecektir bahara hande günân
Bizim de toprağımızdan ki az zaman sonra

ŞARKI

Derd müstevlî, mükedderdir müzac-ı rûzigâr
Matemî bir âh ile inler nesîm bî karar
Mevsim hicr-ü hazândır derd ile dîvanedâr
Hem dil-i şûride giryân, hem tabiat nâlekâr

* * *

Vermiyor bir şey tesellî kalb-i mihnet pervere
Eyliyor nevmîd-i sevdâ gönlümü her manzara
Mevsim hicr-ü hazân oldu müsadif bir yere
Hem dil-i şûride giryân, hem tabiat nâlekâr

NAZM

Buy gül zahm-i hâre degmezmi?
Neşve renc-i humâre degmezmi?
Hele bir bâr-ı can gel insaf et
Elem intizâra degmezmi?

Gerek mektublarından, gerek bu şiirlerinden İsmet'in Midillî'deki
haleti ruhiyesi pek hazîn bir surette anlaşılıyor. Zavallı şâir i fadîl!

Yukarıya yazılan ikinci mektubdan bir az müddet sonrada dayım
Ârif b. y. m. rhundan şu mektubu aldım:

«Azizim Suud'um

Bu gece senin şâirin yanında idim. Avdet edeli yarım saat oldu.
Şimdi de şu mektubumu kara amağa başladım. Azizim sergüşt-i ahîrini
anlatdı. Hüdâ hakkı için dinleyüb de insâfı merhamet etmemek insan
sınıfına yakışır hallerden degildir. Sen dinlesen işte gâdir buna der-
ler-i hemen kondurursun. Ne ise geç! Mîr-i mumailleyin balâ Aydın
valisine (Kâmil paşa merhum) yazub gönderdiği manzum bir arîza
sını işte yazdım. Leffen gönderiyorum. Daha bunda neler var amma
senin gibi birisi dâima yanında olmalı ve kalemi kâğıdı her zaman
nezdinde bulundurmali da söyler söylemez yazmalı. Velhasıl vakit bu
lub yazdıkça gönderirim. Gözlerinden öperim. Baki âfiyet.

1-Teşrin-i sâni - 1320

Dayın
Ârif

Burada mevzu u bahs olan manzum arîza şudur:

Eyâ âsaf bî nazîr-i mükerrerem
Hidv-i mekârim penah-ı muazzam!
Cenab-ı hüdâ çok muammer buyursun
Nice iydi ikrâke mazhar buyursun
Eder arz-ı tebrik dil-i hâlisâne
Nedir dinle lutf et bu muhrek fesâne
Eder kalb-i zârında ahzânı tecdid
Beni ağladır âlemi şâd eden iyd
Cihan hande nâk oldu yekser-i safadan
Felek pür tanîn oldu âks-i nevadan
Benim kaldı hâmûş-i mihnet zebânım
Müneffas hayatım, mükedder cenânım
Bozuldu gülistan iys-ü neşatım
Hazandide kaldı gül-i inbisatım
Esüb sarsar-ı nagihani-i edbâr
Direht-i amânîyi etdi nigünsâr
Fezâyî emel döndü bir şûre zâre
Ağardı saçım düşdü kar güşhâre
Miheh bâri altında kaddim büküldü
Kırıldı sebûyi nişatım döküldü
Dolar bezm-i iysimde artar melâlim
Gözümde akan hûn-i gamla sikâlim
O mürğim ki düşmüş cüdâ âşinâdan
Kırılmış cenahı sihâm-i belâdan
Yetimâne ağlar benimle beraber
Yemîn-ü yesârımda durmuş emeller
Hüdâdır bu da'vada âdil-i güvâhım
Nedir Bilmedim ben ki halâ günahım
Fedâ din-ü devlet yolunda revanım
Kadîmi duâ hânîdir dūd-i mânım
Ne etdise etdi gidüb ehl-i tezvîr
Zuhur etdi andan bu sûzeşli takdir
Katarile geldi belâlar sitekler
Neler çekdi gönlüm neler bunca demler
Zaman oldu etdim temenni memâtı
Dedim görmesün gözlerim kâinatı
Çıkaydım bu matemserâdan diyordum
Soraydım şu yolda hüdâdan diyordum:
Ki ey kühn-ü zati nihan dîdelerden
Cemâl-ü Celâli müzâhirde rûşen!
Muallakmı mevte husuli necâtın
Ne mûğlak misâli kitab-ı hayatın
Nedir bu âvalim niçindir bu hestî?
Nedendir beşerde bu gâflet perestî?
Niçün eylemekde sümûm-i belâyâ
Merâretle peymâne-i iysî imlâ?
Nedir tarha bâdi bu bezm-i harâbî
-Ki hûn-i cigerdir bakılsa şarabî..

Nedendir meyân-ı beşerde meâdât
Kalırmı cihanda müebbed bu âdât?
Niçün halk edersin, nedir öldürürsün
Niçün ağladırısın, neden güldürürsün?
Ne ağreb muamma, ne hayretfeza hal
Beşer nefsinı bilmemekle bütün dâl
Olurmu cihan serâirden âgâh
Daha kendini bilmege bulmıyan râh?
Ne encâmı belli fasl-ül-hitabı
Bilen yok bu muğlak, bu fâcî kitabı
Nedir üss-i hikmet bilen varsa sensin
Vücut âferin sürûr-u hazensin
Bakardım bütün her zerre ahvâl-i dünya
Eser yok ne akl-ü ne mantıkdan aslâ
Düşerdim kehi ka'r-ı girdab-ı ye'se
Dalardım hamûşâne bir hâb-ı ye'se
Ne varsa inanmazdım inkâr ederdim
Dönerdim yine sonra ikrar ederdim
Ne buhranlar etdi güzer sevr-i şimden
Tefekkürle halâ tahayyürdeyim ben..
Feyâfey-i mihnetde böyle giderdim
Kenâr-ı selâmet taharri ederdim
Ki yâd-ı hazinile halâ gözümde
Dökülmekte ateşli bir eşk-i şüyûn
Alup girdbâd-ı kaza nagihâni
Beni etdi bu kal'anın mihmâni
Bu kürsi-i ilhâm-i deryâ zeminin
Veya lâne-i hüsn-ü aşk-ı hazînin
- Ki hâki misâl-i gülîstan-ı cennet
Verir füşhat lâciverdiye zinet -
Okur zemzemtile emvâc-ı deryâ
Kenârında her dem birer şîr-i hülyâ
Gehi pest ve gâhi bülend ve muvahhaş
Gehi bâ enin geh-i beferyâd-ı müdhîş
Kopar karşı dağlardan ekser zamanlar
Dolar nâlelerle bütün âsümanlar
Geçer gamlı, ıssız beyebâni yekser
Nihalâne dağlarda bilmem ne söyler?
Verir lerze yollarda her âşiyâne
Bu hâk-i lâtfî gelüp âşikane
Sabâlar cibâlinde hasretle inler
Ziyalar semasında tâc-ı müzehher
Havasında mürğân birer canlı nâle
Vücûdile zînet verir her nihâle
Gem olmaz serinden hayâlât sevda
Perilerle meskûn hayâbâni gûya
Bilen râz bînân hüzn-ü havadır
Ki mukmir leyâli ne ruh-i âşinêdir
Muattar gülîstan hüsn-ü civânı
Münevver turbügâh aşk-ı âsumânı

Fakat bence bir sicn-i târ-ı belâdır
Ki hürriyetim ahçelemden cüdadır
Muhit-i belâ pür telâtım serimde
Zarûret, sefâlet, felâket derimde
Ne lâyük bu rend-i habîr-i suhan-i senc
Zevâyâyî mihnetde çekmek gam-ü renç?
Yayılmışdır afâka sıyt-i bülendim
Anı arza hacet mî vardır efendim
Diyorlarki emr-i mukadder bilinmez
Felek ehl-i dilden ne ister bilinmez
Neden mübtelâ ehl-i fazla devâhî
Nedendir fazilet muhakkar ilâhî?
Refikimdir üç şab-ı irfanmaasir
Bu mihnetde anlar dahi müsterekdir
Bizi merhamet kıl halâs et belâdan
Bu süflî zemin-i felâket nûmadan
Ki zerrat naçizi feyz âverâne
Zeminden güneşdir çeken âsûmane
Hulâsa irâdât-ü fermân sizindir
Büyüklük sizin, lütf-ü ihsân sizindir

İyd-i ramazan 1319

Şu kıt'ada İsmet bey merhumun Midilli'de vücuda getirdiği bedâyi-i müessiredendir :

Bu âbigün kafes derd-ü ıztırabın- kim
Tuyûr-ı cân-ı neşr-i nevha gâhıdır ezeli-
Yağar şikâflarından müdam tîr-i kaza
Kırar türabe serer bâl-i nazik emeli!

İsmet Midilli'de ceza müddetini ikmâle çalışıyor, mütevekkilâne ve sabûrâne vakit geçiriyor, bazan titizleniyor, kaleminden böyle sözler geçiriyor, ekseriya hayret denizlerine dalıp gidiyordu.

Manzum arizesinde :

Refikimdir üç şab-ı irfanmaasir-
Bu mihnetde anlar dahi müsterekdir

diye bahsettiği felâket arkadaşlarından biri «Cumhuriyet» gazetesinin sahibi ve baş muharriri meb'us bay Yunus Nadi'dir. Biri de halâ Bursada kitâbcılık ile meşğul bulunan bay Âgâh'dır. Diğer birini tahkik edemedim.

Trabzonun pek muhterem ve âlicenab meb'usu ve İsmet bey merhumun pek samimî takdîrkârî şâir-i bedâyîperver bay Halîl Nihad'dan ismi geçen Âgâh beyden naklen İsmet'in şu rengin kıt'asını geçende duydum :

Her merhalesinden şu beyâbân-ı zalâmın
Hoştarsede seyyâle-i ömrün güzerağı
Bak bey babanın çehre-i pâkinde nasıldır
Pîri denilen subh-ı kemâlin lemeânı

Âgâh beyin beyanatına göre bu kıt'a o zamanlarda Midilli'nin mu'teber simalarından ve erbab-ı fazl-u kemâlden (Bey baba) diye ma'ruf olan pîr-i muhterem, İsmet merhuma bir fotoğrafını ihdâ etmesi üzerine söylenmiş ve resmin üstüne yazılmıştır.

İsmet Midilli'de bey babanın arzu ve iltimasile «Hayyam» rubaiyatından müntehab tercemeler vücuda getirmiş ve bu âli eser orada dayım tarafından bana mektublar içinde kısım kısım gönderilmişti. Bu eser-i bedî elyevm hirz-i cânımdır. Bir nushası da o zaman bey babaya takdim olunmuş. Ancak şimdi o nushanın nerede olduğu ve bey babanın ne âlemde bulunduğu bittabi meçhulümdür. Bu mühim ve tarihî eserin nezdindeki nushadan çıkardığım bir suretini «Fatih millet» kitabhanesinin edebiyat kısmına vez'etdim.

İsmet bey merhum Midilli'de bulundurulduğu üç sene zarfında orada mutasarrıf bulunan Ali Calib paşa ile askerî, mülkî sair devlet memurları tarafından mümkün mertebe himaye edilerek te'min-i istirahat ve maişetine elden geldiği kadar muavenet olunduğunu söylerdi.

Üç sene ceza müddeti hicrî 1322 Kânun evvel 1320 de ikmal ederek İzmir'e geldi. Buraya vurdunu müteâkip, dayım Ârif beye yazdığı bir mektubda hal ve vaziyetini şu yolda hikâye ediyor :

«İzmir'e muvasalatımın ferdası günü mehadım-ı vilâyetpenâhî Said ve Mahmud beyefendilerle, mektubeu beyile, Ken'an beyile görüşürdük. Hakk-ı hakîrânemde cümlesî tarafından ümidimin fevkinde hüsn-i kabul ve muamele gördüm. Mektubeu bey bendenizi alıp Vali paşaya götürdü (Sadr-ı esbak Kâmil paşa) tarafı devletlerinden mazhar olduğum lütf-ü himayete arz-ı teşekkür ederim. «Kurtulub kurtulmadığımı?» suâl buyurdular. Müddet-i kanuniyenin hitamile tahliye edildiğimi arz etdim. çehrelerinde bir eser-i işmi'zaz görüldü. Sonra Said beyefendile uzun uzadıya görüşdük. Hali anladık. Elden gelen her dürlü muavenetin dirîğ edilmeyeceğini yeminlerle te'min ederek lâzım gelenlerle bilistişare şimdilik İzmir'de temdid-i ikamet için münasib bir şey'e karar verilmesini ve badehu icabına bakılacağını söylediler. «Elgaribü kelâ'mâ» mantukunca bendeniz buranın garibi olduğumdan neye karar vereceğimi bilemedim. Pederlerle görüşdükten sonra Reji nezaretince münasib bir iş bulunmasının karargîr olduğunu ve nazırı suret-i mahsusada görmeğe gideceğini söyledi. Bu mes'ele karargîr olalı üç dört günlük bir şeydir. Bu gün Ken'an beyi gördüm. Said beyin hala nazırı görmemiş olduğunu ve fakat dün akşam kendisine «bunun arasını geçirmeğe gelmez. Ne yapacaksak yapıverelim» dedigini bildirdi. Hasılı beyimiz işte böyle delice fışektir. Ele avuca sığmaz. Kendisile muhabbetimiz yolunda. Hele biraderi Mahmud beyden pek asilâne muameleler görüyorum. Dün Kenan beye dayımdan sıkı sıkı da'vetnameler almakda olduğumdan bahisle Kuş adasına gitmek niyetinde olduğumu söyledim. Gitmekliğimde bir beis olmadığımı ve işin

husulü halinde bize ba telğraf malumat verileceğini söyledi. Vakıa mutasarrıf paşa hazretleri (Midilli mutasarrıfı) bendenize İzmir'den ayrılmamaklığımı tavsiye buyurdular isede Kuş adasına kadar gidüb gelmekde bir beis görmüyorum. Dayım, pek süzeşli da'vetnameler gönderiyor. Bakalım şu reji işinden ne netice çıkacak?

Mevlâna! Burada az para ile yaşamak kabil değildir. İzmir, benim bildiğim İzmir değil, çok terakki etmiş. Kaziye ber'akıs olursa bittabi burada tutunamam.

Nadi bek (İzmir meb'usu Yunus Nadi beyefendi) Rodos'dan vali paşa hazretleriyle görüşdükten sonra bir mektub yazmış. Müşarünileyhini bizi suâl etdiğini ve ne maksadda bulunduğumu yazdıktan sonra ma'hud bütün meselesini açmış. Paşa hazretleri bunu tasvib ile mümkün ül husul ve fevâid-i netayic itibarile teşebbüsât-ı sairere müreccih görmüş. İzmir'e geldikten sonra ben kendilerine bir arzı takdim etdim. Fakat bunda hiç bir şeyden bahsedmedim. Bunları yazmaktan maksadım ben oradan ayrılırken mutasarrıf paşa hazretlerinin söylediği sözleri yâde getirmektir. Müşarünileyh hazretlerinin bir buçuk ay kadar burada intizardan sonra Midilli'ye avdeti tavsiye buyurdıklarını bilirsiniz. Vakıa şimdilik nevmîd değilsemde dünya bu, ne olur, ne olmaz. Benim burada ikametim arzu edildiğini iyiden iyiye hissediyorum. Fakat malum a. Yalnız havayı nesîmî ile temdidî hayat kabil olamaz. Felekde şu mahkûmiyet bârı düşümde bulunmamalıydı da İzmir'de vekâletle nasıl para kazanılırmış âleme bir göstermeliydim. Fakat çisud! «Lâ'net-ül-lahi al-ez zâlimîn.»

Ey, siz ne âlemdesiniz bakalım? Bizi unuttunuzmu yoksa? oradan ayrıldıktan sonra suâl vukû, buldumu? Biradere mektub yazdınız mı? Ne cevap aldınız lütfen bunları iş'ar buyurunuz.

Hakk-ı sâmîlerinde lâ yeteğayyer olan ihtirâmâtımı mutasarrıf paşa hazretlerine lütfen arz ve tebliğ'e vesatet buyurmanızı rica ederek arz-ı istiyakât ederim kardeşim. Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş. 18/ Kânun-u sani / 1320

İsmet»

Adres: İzmir'de İzmir kitaphanesi ma'rifetile..»

İsmet bey merhum o sene İzmir'de reji vekâletine tayin olundu ve 1321 martında tevhül etdi. İzdivaç teşebbüsünü dayım Ârif beye şu sözlerle bildirmektedir :

«Azizim Ârifim

Sık sık mektub yazamadığımıza gücenme. Sen hemen yaz. Nas'ısın bakalım. Çocuğu dünyaya getirebildin mi? Ne uzak yoldan geliyor a birader! Ma'hud inhayi gönderdin mi? İnşallah encamı hayır olur. Ötümüzdeki perşembe günü icrâyı akdimiz musammemdir.

Kendisile izdivacımız mukarrer olan kız kemal-i ismet ve namusile müştehir bir familyaya mensup olarak bu kâinatda yalnız bana rabt-ı

kalb edecek kadar bîkes bir sitemezede-i tâlî, bulunduğu gibi vatani olan ve ileride ğavâil-i âlemden âzâde âşiyane-i saâdetimizi ihtiva etmesi eltâf-ı sübhaniyeden müstedâ bulunan Foça kasabası dahi benim üç iseneden beri cismen ve ma'nen dâçar olduğum âlâm ve ızırâ-bata devâsaz olacak ğayet lâtif ve ruh perver bir mahaldir.

Suud beyefendi oğlumuzun gözlerinden öperim. Yazılan mühür pek lâtif isede yalnız (İsmet) namına mahkûk olsa daha iyi olacak sanırım. Binaenaleyh o suretle himmet buyururlarsa bir yadıġâr-ı kıymetdar olmak üzere ömrüm oldukça saklarım. Dâçar oldukları felaketden dolayı arz-ı ta'ziyet ederim. Cenab-ı hak sabr ü tahammül ihsan buyrsın. Muallim Derviş efendi hazretlerine arz-ı ihlâs ve tahiyyat eylerim Yazdıkları beyte cevaben :

Kurb-i cânî çûbuved bûd-i mekânı sehilest

Mısraını inşad ederek devam-ı teveccühât-ı fadılânelerini niyâz ederim Baş ağa babamıza selâmlar, hulûslar. Kitabı Rasim efendi bîvefasına selâm söyle. Bizi unutmasın. Belki bir gün yine görüşürüz Baki hu imanım. 14/ Mart /1321

«İsmet»

Banada bu tarihten bir iki ay sonra şu mektubu geldi :

«Nur-ı aynım beyim,

Hayli zamandan beri sizden mektup alamadığımdan beri merak ediyordum. Dayınız Ârif beyefendi ile arasıra mektuplaşırsınız. Vakıa kendilerine epeyce vakittir bir şey yazabildiğim yoksa da aramız ya kın olduğundan gelüp gidendenler vasıtasile yekdiğerimizin halinden haberdar oluruz. Bendeniz İzmir'e geleli yedj ayı mütecevazdır. Derd-i maişet ve gayret i akran gibi, felâketzedelik gibi bir çok belâyanın zebun-u pençe i kahrı olan fikrim acaba eski haline gelir mi diye bir aralık insanlardan uzak yaşamağı arzu etdisem de vâhayfâki kab il olamadı Biz artık yıpramış, bitmişiz. Hiç bir şeyden zevkiyap ol mak kabiliyeti kalmamış. Evvelleri akşam olur olmaz mütehalikâne atıldığımız işrat âlemlerinden de bayağı nefret eder olduğumdan anı da terk etdim Hasılı gönlümde aşk ve şevkdén hiç bir eser kalmadı. Kalmadı amma bu hal ile de hayat çekilir belâlardan değ il

« Ne kaldı dilde ferağ ve ne serde neşve-i aşk »

« Ten-i zaifime bâr-ı belâ gelir camım »

Bin kuruş maaş alarak aklıktan ölmek için katlandığım meşâ-ğ il-i hasise i ruhğüza hissiyatımı büsbütün körletdi. Etrafını ye's-i küllî muhasara etmiş bir halde kaldım. Bakalım böyle gide gide nasıl olaca? Birader beyefendinin hangi mektebe devamı münasip olacağını benden soruyorsunuz. Evvel beevvel hakkımda böyle biraderâne bir iltifatda bulunmanıza teşekkür ederim. Bendenizin fikrimce insan fitra-

tında ne cihete temayül görürse oraya gitmelidir. Çünkü süber bend-i kârthane-i hilkat her kesi bir istîdad diğ er gün ile yaradıyor ve maye i fitratda meknuz olan o cevher i kabiliyet ne cihete matuf ise sahibini o tarafa doğru sürükleyüp götürüyor Bu mütalâata nazaran mebadi-i ulûm ve fûnûnu görmüş olan birader beyefendi mesâlik-i il-miyeden hangisine kendisinde meyil ve istîdad görüyorsa anı ihtiyar etmelidir. Bilfarz Tabiiyat, Siyasiyat, Riyaziyat, Edebiyat gibi şua bat-ı ulûm-ı fûnûndan hangisini tabiatına muvafık buluyorsa anın tahsi-line sarf-ı himmet eylemelidir. Avrupa denilen cihan ulûm ve kemâ lât içinde bu mebahis i âliye için ayrı ayrı dürûs ve medâris-i mü-kemmele vaz-u tesis kılınmış olduğundan hal ve vakit müsaid ise hâmen o cihete tevcih-i veche i itizam ederek manayi hakikisile in-san olmak esbabına tevessül etmelidir. Bunun için bendeniz birader beyefendinin Avrupadaki dayınızın nezdine gitmesini hayırlı bulurum. Müstakane gözlerinizden öperek tezayüd-ü feyz ve irfanınızı temenni eylerim beyim efendim.

23/Temmuz/1321

İsmet»

Mesrutiyet inkılâbına kadar İsmet hep İzmir'de kaldı. İnkılâbdan bir iki ay sonra İstanbula geldi. Bu âcizi ziyaretle taltif etdi. Gün-lerce kuru çeşmedeki ikametgâhımızda müsahabetle şerefyâp olduk. O zaman henüz ber hayat olan sevgili pederim Rıza Safvet bey mer-hum ilede bittabi görüşdü ve sevişdi. O suretle ki bizde bulunduğu müddetce dâima pederimle birlikde oturur ve ben kendisile ayrıca müsahabeye zemin ve imkân bulamazdım. Ni'met-i hayatımın ve ni-met i irfan ve ıkanımın veliyyi kâmilî olan pederim, İsmet'i o kadar sevmiş. O kadar takdir etmişdi ki bir gün bana:

«Oğlum! İsmet bey gibi bir edib i erib ile görüşmege yol buldu-ğundan ve beni de görüşdüğünden dolayı doğrusu iftihar etdim. Ber-hurdar ol » İltifatında bulunmuşdu. İsmet ise pedere fevkalâde bir incizap ve irtibat hasıl etdi. Hatta hin i irtihaliinde son söz olmak üzere (Rıza bey geldi ihtiram ediniz) Dedigini âile i mukerremesi bana iş'ar eylemişdi.

Birlikde bulunduğumuz o ân-ı mes'ude içinde bir gün kendisile beraber yalı komşumuz esbak şeyh-ül-islâm Cemalüddin efendi mer-humu ziyaret etdik. Müşarünileyh erbab-ı faziletin büyüklerinden bir şâir-i nüktedan idi. İsmet'in vüs'at i ihatasına, fezl u zekâsına, nezahet ve zarafetine hayran oldu ve kendisile görüşmesine vasıta olduğumdan dolayı bana bilhassa beyan-ı mahzuziyetde bulundu

Sabık şeyh ü l islâm ile üstad İsmet'in müsahabeleri zabtı vacib bir ilm ü edeb musabakası idi. Ben o meclis-i ünsâ ünsde ancak bir sâmi-i âciz vaziyetinde olduğum halde ceryan eden mebahis-i âliyeyi derhal bir tarafa kaydedememek ğafletinde bulunduğuma hala mü-teessifim. O gün iki fazıl tarafından müteakilen okunan şiirlerinden

yalnız Cemalüddin efendi merhumun şu kîtasını tahattur edebiliyorum.

Hamûş ol, kalb-i mü'mindir tecelligâh-ı subhanî
Kelime olsada nur-ı tecellî tûrdan peyda
Zaman eyler Cemal ehl-i kemâlin kadrini ta'yin
Olur gûh-i bülendin irtifai dûrden peyda

Efendi merhum bu kîtayı okuduktan sonra zaman ve sebep-i inşa-dını da hikâye etmişdi. Teessüf ederim ki bu gün o sözleri tamamen unutmuşum. Yalnız hatırımda kalan, İsmet'in kît'ayı dinledikten sonra «Lillâhi derrü kail haysü makal ve ecade filmakal» demesidir.

O gün hep birlikde yemek yedikden sonra efendinin arzu ve ten-sibi üzerine yalısının arka cihetindeki koruyu İsmet'le birlikde gezdik. O bedî, ve dilârâ meşcere-i her-dem bahar İsmet bey merhumu ne kadar mütehassis etmişdi. Cûş u hurûş içinde kaldı ve bir aralık Nef'inin

Bülbülü âşık sermest-i gazelhan gibi şûh
Gülleri dilber ra'na gibi pür çin cîbin
Kalb-i âşık gibi işretgede-i rûhanî
Beyt-i şâir gibi rendane ve mevzûn-ı metin

beyitlerini öyle samianüvaz bir sadayi vecd ile inşad etdik ihtizâza-tı hala kalbimde. Elhasıl üstad İsmet'in o günkü refakatinden ruhum-da hasıl olan hiss-i ulvî aradan yirmi sekiz sene geçdiği halde bu gün aynen bakîdir.

İsmet beyin İstanbula geldiği sırada Kâmil paşa Sadrazam bulunuyordu. Kendisini kadr ü şanile mütenasib bir memuriyet-i mühimmeye ta'yin etmek üzere iken kabine düşdü ve az müddet sonra otuz bir mart vak'ası zuhur ederek her şey başka renge girdi. Vak'anın ferdası günü İsmet bey, menfa refîki muhterem Yunus Nadi beyle birlikte kuru çeşmeye gelmişler, iskele gazinosunda oturmuşlar. Bu âcizi bir pusula ile oraya geldiklerini bildirmişler. Hemen şitab etdim. Bir kaç saat pek tatlı müsahabelerle vakit geçirdik. Bu tarihten beş on gün sonra merhum İzmir'e avdet etti. 1325 malî senesinde Adliye nazırı bulunan Bay Necmüddin Molla'nın sevk ve işaretile İsmet bey İzmir istinaf Hukuk azalığına tayin edildi. Bu memuriyet kendi arzusuna pek uygundu. Çünkü refikasının Foçada arazisi olduğundan İzmirden harice çıkmak kendisince dağınıklığı mucib olacaktı. Birde [merhum vefakârlık denilen haslet i âliyenin meftunu idi. Necmüddin beyefendinin kendisini hatırlamasından pek mütehassis olmuştu.

Dört sene kadar bu memuriyeti hakkile hüsn-i ifa etti. Bu dört sene zarfında muntazaman mektublaşırdık. Bunlardan bazılarını da birer nûnûne-i edeb ve fazilet olmak üzere nakledeceğim :

«26/ Kânun u Sani /1325 İzmir

Aziz biraderim efendim

Keremnamelerini ve dün de lütfen irsâl buyurulan (Kemâl-ül hikme)

yi aldım. (3) Sahifelerini çevirdikçe ruhum pek ulvî bir yâd ı hazin ile lîbriz, gözlerim bî ihtiyar işkiriz oldu.

Siz o zaman daha pek genç bulunduğunuz için bilmezsiniz. Hikmet bir milletde emsâli gerçekden pek nadir yetişir bir ârif i bî-nazîr lâubalî nûma idi. Müşarünileyh ile senelerce her dürlü âlemlerde pek sıkı fıkı görüşdüğümüz için diyebilirim ki fakir kadar Hikmet'in ruhuna vâkıf kimse yoktur. Bir az müddet ziyaretinde kusur edecek olsam haber haber üzerine gönderir ve daha karşıdan görür görmez kendine hâs bir tavr ı şirin-i rindane ile :

Kim bilir kim Müstecabî zade İsmet nerededir
Nerededir ol şâir-i sahib-i fazilet nerededir?

beyitler inşadile izhar-ı kemâl i iştîyak ederdi. Merhum ile geçen maceraları yazacak olsam cildler ihata etmez. Hele serhoşluk âlemleri! Her halde Kemâl beyefendi (İbn-ül-emin Mahmud Kemâl İnâl) bu büyük zatî mîllete tanıdığı için şayan-ı tebrikdir. Sâ'yi meşkûr olsun.

Şurası muhakkaktır ki müşarünileyh'in esnayı vefatında fakir İstanbul'da bulunsaydım tek mil âsarını bendenize vasiyet ederdi. Ömrümde müşarünileyh'in hal i hiddeti kadar lâtif bir manzara tasavvur edemem. Adeta ruh-ı mücerred kesilirdi. Hele merhumun bir (canım efendim) i vardı ki bir az Boşnak şivesile çıkan bu sada samiyaya pek hoş bir surette aksederdi.

Keremnamelerinde irsâli vaad buyurulan âsar ve makalâtın işe başlamadan evvel vurduna muntazırım. Rauf Yekta bey pek değerli zevatdandır. Muski i Osmaniye dâir yazacakları makalât-ı âlimaneye muntazırım. Mahmud Kemâl beyefendi de öyle. Müşarünileyh kendi âsarile beraber âsar ı Hikmet'den olan (Sevanih-ül-beyan)ı da peyderpey derc olunmak üzere irsâl ve ihdâ buyururlarsa ruh-ı Hikmetde şâd olur zan ederim. Bu eserin Bektaşilere âid bir bahs i mahsusu vardır ki biz Hikmet beyle beraber bunu karşı karşıya oturup okurken gülmekten ikimizde arka üstü düşerdik. O kadar hoştur. Her halde Kemâl bey Hikmet'in bendenize olan teveccüh ve muhabbetini bilseler gerektir. Hele (Levami ül-efkâr) ın bir kısmını neşre başladığımı ve sonra men'edildiğini "Terakki" risalesini okuduğunuz cihetle sizde bilirsiniz. Demek isterim ki bunları lütfederlerse peyderpey neşr ü ihya ederiz. Sonra isterlerse kitab şeklinde de neşir buyururlar. Her halde kendilerini görerek bu recami istirhamatımla beraber arz ediniz.

Tahir Dede efendi hazretlerinin âsarınada muntazırım. Nadi beyden

(3) (Kemal-ül-hikme) Şâir-i hakîm Hersekli Ârif Hikmet bey merhum hakkında İslâm ve Türk müzesi müdürü ve memleketimizin en büyük üstad-ı edeb ve marifeti İbn-ül-emin Mahmud Kemâl beyefendinin vaktile neşretmiş oldukları bir eser-i mükemmel ve kıymetdardır.

ne cevap aldınız. Mutlaka cevap beklerim. Ayrıca kendisinde bir takım makaleler hazırlasın. Gönderdiğim listede esamisi münderiç zevatın me-muriyet i hazırlarını, mahall-i ikametlerini bilmediğimden kendilerine mektublarla daha müracaat edemedim. Binaenaleyh bunları öğrenüb iş'ar buyurmalarını reca ederim. Şimdilik vesatet-i aliyelerile takdim olun-mak ve cevaplarını vesatet-i aliyelerile irsâl buyurulmak üzere melfuf mektupları takdim ediyorum. İlk nusha için Said beyefendiden (4) bir makale koparılsa âlâ olur. Müşarünileyhe her halde müracaat buyurulmasını pek reca ederim. Gelecek posta ile Mithat efendiye (5) de bir mektub göndereceğim. Risale mart içinde neşolunacağından maksadım tedarikli bulunmaktır. Çıkaracağımız şey bari adam akıllı olsun. Her halde devam ı muhabbet ve âfiyetleri akdem-i emâni ve temenniyatdır iki gözüm efendim.

Müstecabî zade
İsmet

İsmet'in bu mektubundan bir mecmua çıkarmak için hazırlıkda bu lunduğu bittabi anlaşılmalıdır «Hayaban» isimle onbeş günde bir çıkarılmak üzere bir risale-i mevkutenin o sırada imtiyazını almışdı. Buna dâir sırası geldikçe okunacak olan bir kaç mektubundan da bazı malumat alacağız.

Bu sıralarda kendi arzu ve işareti üzerine- evvelce İstanbul gazete-lerinde neşredilmiş olan âsar-ı manzumesini cem'etmeğe başladım. Bir mektubunda bu teşebbüsüne dâir şu sözler münderiçdir: «âsar-ı hakîranemin cemî hakkındaki iltifat ı edîbanelerine samîmi teşekkürler ederim. Saye-i himmetinizde bunlar cemiyet yüzü görürse belki ma-nevî olan ayb-ı perişanîleri de zâil olur. Pek çok zamandan beri bir beyit bile söyleyebildiğim yokdur. Mecmuayı neşre başlarsak belki medar-ı şevk ve tekellüm olur. Şu zamanda pekde bizi dînliyecekler bulu-nacağını ummazsak da elbetde büsbütün muhatabsızda kalmayız.»

Bu sıralarda pederim irtihal etdi. Yukarıda yazdığım vechile İsmet-le beyinlerinde gayet derin ve samîmi bir muhabbet-i müteakabile mev-cud idi İsmet cidden fazilet perver ve hakikaten vefayi mücessem ıtlakı-na şayan bir zatdı. Bu hadise-i elîme üzerine bana şu mektubu irsâl etdi:

«19 / Mart / 1327 İzmir

Aziz kardeşim

Bani her gün bir başka payam ı cansûz i musîbetle dağdar eden fe-lek, nihayet peder-i muhterem ve melek hasletlerinin haber-i elîm-i irtihalile de ta'rifi na kabil suretde cerihadar etdi

Güya bu günkü posta ile gelen «Tasvir i efkâr» degil, pek acıklı bir peyamname i ahzan ü ekdar idi. Derece-i teessürümü hüda bilir ta'rif edemem. Demek en sevdiğimiz bir insan-ı kâ nil ve devriş-i melek

(4) Kemâl paşa zade edib-i meşhur Said bey merhum (Lastik Said bey)
(5) Ahmet Midhat efendi merhum.

hasâil olan Safvet Rıza bey de muhibbanının gönüllerinde ebedî bir yad-ı tahassür bırakarak âlem i bakaya çekildi Vâ esefa!

Dünya ki deran sebat kem mî binem (+)
Der her fereheş hezar-ı ğam mî binem
Çün kühne ribatist ki ezher tarafes
Rahi bih beyaban-ı adem mî binem

Sizin gibi iki necl-i güzün bırakarak âlem-i rahmete intikal etmiş olan merhum-ı mükerremiñ ziyâ-ı elîminden mütevellid en samîmi âlâm ü teessüratınıza âile-i hakîranemle beraber bütün kalbimizle, ruhumuz-la iştirak ederek arz ı ta'ziyet eder ve cenab-ı hakdan size sabr u teselli ve saadet ihsan buyurmasını tazarrü, eyleriz kardeşim efendim Elbaki huwallah.

Müstecabî zade İsmet
(6)

İsmet bey, bizi ta'ziyet ve tesliyet için bu mektubla kanaat etmedi. Bir müddet sonra bizzat mezunen İstanbula geldi. Bizi taltif etdi. Vefakârlığın bu derecesine hayran olmamak bilmem ki mümkünmüdür?

Bir haziran gecesi dertleşerek, konuşarak sabahı bulduğumuzu ha-tırlıyorum. Bu teşerruf tekerrür etdi. Merhum İstanbula kaldığı on gün müddetin beş gününü bizde geçirdikten sonra İzmir'e avdet ey-ledi. Birlikde bulunduğumuz o müddet zarfında nesayih ve irşadatından pek çok istifade etdim. Elyevm o düstûrlara tatbık ı fi'l-ü hareketle müsterih ve asûde halim. İsmet ile son görüşmemiz budur. Bu tarih-den sonra dünya gözü ile kendisini bir daha görmek müyesser olamadı. Fakat muhaberatımız muntazman devam etdi 1 /Mart /1330 tarihinde bir mektubunu almışdım. Onda diyordu ki :

(X) Dünyada sebat görmiyorum. Her ferhande bin ğam görünüyor. Eski bir ko-nakdırki her taraftan adem sahralarına bir yol görüyorum.

(6) Pederim Rıza Safvet bey merhum 1273 H. Senesinde doğmuştur. Pederi, meş-hur hatat ve san'atkar Şevket Vahdetî efendidir. Valdesi tarafından silsilesi meş-hur şeyh-ül-islâm Eb-us-suud efendiye ulaşır. Beşiktaş Rüştîye mektebinde okumuş, pederinden yazı yazmış. Hususi muallimlerden Arabca okuyub icazet almış ve farisi öğrenmiştir. Şair, Hattat, muskişinas, fevkalade mütedeyyin, hüsn-i ahla sahibi, ömründe karıncayı incitmemiş nazik ve temiz kalbli bir zat idi. Bab-ı alide yetmişmiş, rical-i devlet sırasına girmiş idi. Sadaret dairesi dahilinde divan kalemlerinden kuyud ve kavanin kalemi mümeyyizi iken H. 1329 senesi rebi-ül-evvelin-de vefat etdi. Eyyübde ceddi Eb-us suud efendi hatîresinde müşarünileyhin sağ yanında medfundur. Pederim, üstadım ve mürşidimdir. Ben ve biraderim Ahmed nuri kendisinin evladı bulunmakla daima iftihar ederiz.

«Azizim, Nasılsınız, ne âlemdesiniz? Emin olunuz sizi çok göreceğim geldi. Fakat şimdilik bir tarafa müfakat imkânı yok. (İcihad) gazetesini görüyormusunuz? Doktor Cevdet hayyamı neşrediyor. Fakat bazı rubaiyyatı o kadar fena, o kadar yalın anlıyarak terceme ediyor ki.

Hani bundan hayli zaman evvel «Hayaban» isminde bir mecmua i mevkute imtiyazı almışdık. Hatta bunun taraf-ı âlilerinden lütfen klise-si bile yapılarak ihda ve irsâl buyurulmuşdu. Şimdi burada bazı ihvan buna vücud vermek üzere âcizi teşvik ediyorlar. Fakat hadisata ve daha bir çok garâib şüun tevliid etmesi muhtemel olan perde-i âfakgir zulmata bakıyorum da böyle şeylerle istiğal zamanı olmadığına zahib olarak neşrinden sarf-ı nazar ediyorum. Maamafih fikrimden caydırılabilirsem belki çıkar ve bittabi sizinle telâki eder. Arz-ı istiyakat eylerim kardeşim efendim.

İSMET»

İsmet bey merhum, bu mektubunun tarihinden az müddet sonra İzmir İstinaf hukuk azalığından istifa ile çekilerek orada Avukatlık ile iş-tigale başladı. Bu vâkıya dâir yazmış olduğu mektubun sureti «31/ - Mart 1330, kardeşim efendim, biribirini müteakib iki iltifatnamelerile çeşm-i istiyak-ı can etdim. Hayat-ı memuriyet ve bahusus şu zaman-ı füyuzat-ı nişanda tab-ı azâde-i hakiranemle i'tilâf kabul etmediginden o suretle çekilmeği hoş buldum. Evvel mahkûm, sonra hakim, daha sonra muhamî oldum. Allah encamını hayır eyliye âmin. Evvel ve ahir bizim için münasib olan da bu sureti ihtiyar idi. Gerçi çekildigim günden beri hâla ehemmiyetli bir dava derhude edemedimsede ümidim kavî bulunduğ gibi gönlüm de mahzun degildir. Çünkü mukayyed degilim. Dersaadet gazetelerile keyfiyeti ilâna müsaraât edişim iş bulmak içindir. İnşallah sonu iyi olur.

(Hayaban) ı neşir tasavvuru gittikçe kesb i kuvvet ediyor. Bu ta-savvur kuvveden fi'le çıkarsa bittabi nushaları takdim olunacak ve zat-ı âlilerinin de muavenet-i kalemiyesi reca edilecektir.

Bendeniz bu risaleye hayyamı tefrikan suretile derc etmek tasavvu-rundayım. Fakat nezdinde nushası yok. Eger zat-ı âlinizdeki nusha irsâl buyurulur veyahut bir mübeyyize istinsah etdirilerek gönderi-lirse azim teşekkürler ederim. Bendeniz bunu bazı tashihat ile neş-redersem pek hoş olur zannedirim. Keremnâmelerine intizar ile arz-ı istiyakat eylerim azizim efendim.

İSMET»

Bir kaç sene evvel imtiyazını almış olduğu «Hayâban» mecmuasını İsmet bey ennihaye 16/ Mayıs/ 1330 da neşrettdi. Mecmua on beş günde bir çıkarılmak suretile beş nusha kadar intişar edebildi. Umumî harp seferberliğinin zuhurile beraber ihtiyar-ı tatile mecbur oldu. Buna dair gelen mektubu «6/ Teşrin-i evvel/ 1330 İzmir

Ya shil!

Hayli zaman evvel bir lütfnâmenizi almışdım. Cevap veremedim. Ku-surumun afvini niyaz ederim. Hadisât-ı eyyam bizi dembeste-i hayret etdi. Hele bir kerre yaz geçsin, kışa doğru şu hayâbanı inşallah dilhâhımız derecesine getiririz derken «Cihan der hem üftade çün müyi zengi» mısraının tasvir ettiği hal i şûrişmeâl zuhurile ne hayâban kaldı, ne dillerde huzur-u sâman. Şu belânın bir an evvel ümmet i ilsâmiye hakkında hayırlı netice ile indifâi merhamet-i ilâhiyeden tazarrû, olunur. Bu ümid husule gelirse hayâbanı parlak bir suretde tekrar neşre muffedak oluruz. Şimdiki halde ihtiyar-ı tatil zaruridir.

Orasını bilmem. Fakat buralarda öyle şiddetli zaruret, öyle parasız-lık hükümfermaki nihayeti umumî bir açlıkla karar kılmasından korkulur.

Biraz sonra harb i umumî zuhurı kâffe i muâmelâtı berbad ettiginden felâketimiz üç defa katmerlendi. Meydan da iş namına hiç bir şey kalmadığından şimdi akşamlara kadar yazıhanede sinek avlamakla va-kit geçiriyoruz. Bakalım bunun sonu ne olacak?

Allahı eşkû inne finnefsi haceten

Temürrü biheleyyam vehiye kemahiya

Maksad hasb-ü halden ibaret olub şikâyet degildir. Sizi çok özledim. Fakat bilmem ki dünyanın nasıl pis bir zamanında gelmişiz! Her şeyden mahrum kalıyoruz. Birader beye arz-ı tahiyyat ederek müştakane gözlerinizden öperim azizim efendim.

İSMET»

İsmet bey, yirtıcı insanlardan degildi. Tam manasile müstağnî, hassas halûk bir şâirdi. Umur i hasise ile istiğal ederek te'min i hayat ve maişete anın için aslâ imkân yokdu Belâyı umumî neticesinde son derece şedid bir ihtiyaç ve zarurete düşdü

Henüz İzmir'de iken halini tasvir yollu yazdığı son mektub: «29/ Şubat/ 1331 İzmir

Aziz kardeşim.

Vefaname-i biraderîleri vâsil i dest i mefharet olalı epeyce zaman oldu. Öteden beri bizce bir fâide husule getir cegine bir dürlü akıl erdiremedigim harb-i meş'umun memleketde buhran-ı azim ve binae-nalyh emr-i maişetde her suretde vukua getirdigi tenki-i elîm adeta hayatdan nefret hissi verdigiinden Eb-ul-alâ ile hemzeban olarak

Feya mevti zer innelhayati zemîmeten

Feya nefsi ceddî inne dehreke hâzilün (7)

beyti verd i ziban i teleffühümdür. Bu sebeble cevapname takdiminde vukua gelen kusurumun mazur ve ma'fu görülmesini ve cümleten

(7) Hayat fenalıkdan ibaret kaldı. Ey ölüm! gel. Ey nefis! Sen ciddisin Halbuki dünya seninle eğlenmektedir.

devam-ı âfiyetlerini niyaz ederim. Nuri bey biraderimizin iltihasına Burada müsafir bulunan yeni kapu Mevlevî Şeyhi Bakî efendi hazretlerinin (8) tarihi pek ra'nâ düşmüş. Binaenaleyh ben de o tarihi tekrar ile tebrik ederim. Aziz kardeşim efendim.

İSMET,

Merhum o esnarlarda duçar olduğu ye's ü fütûr bu mektubundan açıkca anlaşılıyor. O belâyı umumî böyle nice değerli insanları kâh gülle ve kurşunla, kâh selb-i rahat-i huzurla eritdi, mahvetdi.

Mektubunun vurudundan sonra altı ay kadar İsmet'in ahvalinden haber alamadım. 1332 senesi içinde İsparta İstinâf Müddeî umumîliğine memur olduğumu duydum. Yakînen bildiğim ahlâk ve mizacına göre tekrar memuriyet hayatına atılması büyük bir vak'a idi. Tahammül edemeyeceği dereceleri bulan zaruret ve ihtiyaç neticesinde bu mecburiyete katlandığı anlaşılıyordu. Bir mektup ile hal ve hatırını sormak tasavvurunda bulunurken hayfâki Mayıs/ 1332 tarihinde İstanbul gazeteleri kırık dökük bir iki sözle vefatını ilân etdiler. Çok yandım yakıldım. İsmet'in ziyâile memleketin ilm-ü irfan safhasında açılan boşluk, aslâ dolmıyacak bir boşlukdu. Ekserisinde vaktile baş muharrirlik ettiği gazetelerin hakkında gösterdikleri lâkaydlığada ayrıca teessüfler etdim. Ne fâidesi varki felek şikâyet dinlemez. Kederle meserret onun yanında aynı şeydir!

İsmet'in irtihaline tarih yazmak istedim. Fakat istedigim gibi değil, istemedigim kadar bile bir şey söyleyemedim. Karaladığım şu kıt'ayı ancak ebced hesabı gösterdiği sâl-i vefatı rakkamının hâtırası için şuraya kaydediyorum.

Bir ilâhî edib-i ekmel idi
Vasıl oldu hüdaya İsmet bey
Oku bir fatihayla tarihin
Rihlet etdi bekaye İsmet bey
1335

§

İsmet bey merhumun dünyaya vedaından bir kaç yıl evvel kendisinin pek samimî ahablarından İzmir'li bir zat ile görüşmüştüm. İsmet'in kalbinden muztarib olduğuna dâir bir doktorun bazı beyanatda bulunduğunu hikâye etmesiyle pek bîhuzur olmuşdum.

Bakiya oldu bu tarih tamam
Vechine yazdı hüda ayet-i nur

Kardeşim Ahmet Nuri içindir.

(8) Zamanımızda bakiyet-üs-selef zarif bir mevlevî şâiri idi. Fazıl, nüktedan, nazik ve edib bir zat olan müşarünileyh 1300 hicrî senesinde İstanbul'da doğdu. 1353 de füc'eten vefat ederek top kapu haricinde yeni kapu mevlevî hanesi binasının civarında vakî mezaristana defnedildi. Mevzu-u bahis olan lahye tarihi şudur:

Vefatını mütakib aile i muhteremesinden olduğum bir mektubda, merhumun son günlerinde dâimî bir hüzn ü teessüre mübtelâ olduğu ve bu halin neticesinde hasta düşdüğü bildirilmişdi. Sonradan öğrendigime göre merhum i müşarünileyh İsparta'da fazlaca üşümek dolayısıyla zat-ür-rieye tutulmuş, esasen kalbi hasta olmakla-kalbinde ârizası olanlar ekseriya zat-ür-rieye mukavemet edemediginden-zavallı İsmet'de bir kaç gün içinde devrölüb gitmiştir.

Vefatının 16/ Mayıs/ 1332 de çıkan İstanbul gazetelerinde, bir kaç gün evvel kaydile ilân olunmasından mayıs içinde vukuu şübhesiz ise de hangi gününde olduğunu tahkik edemedim.

İsmet beyin son demlerinde bütün eserlerinin bu şâkird-i âc'ze tevdiini refika i muhteremesine vasiyet ettiği taraf-ı âcizeneme bildirilmişdi. Bin dürlü mevanî zuhurile ne ben araştırabildim, nede âile-i müşarünileyhadan bir daha iş'ar vuku buldu Binaenaleyh eserler elime geçmedi. Buna çok müteessifim.

Büyüklerden bir çoğu gibi merhumun da mezar taşı olmasa gerekdir. Vakıa uyanık gönüllerde medfun olanlardan biri olan İsmet'in bu dünyada mezar nişanına belkide ihtiyacı yokdur. Fakat görenek mucibince böyle bir taş yaptırmak bize düşerdi. Kusur bizde değil, imkânsızlıktadır.

§

Müstecabî zade İsmet imzasile halkın enzar-ı istifadesine çıkan metbu, eserler şunlardır:

1 — (Terâne) Gençliğinde söylemiş olduğu şiirlerle bazı edebî makalelerini havidir. 1311 de İstanbul'da basılmışdır.

2 — (Furûk-ı elfâz) Arahî ve Farisî kelimelerin lisanımızda nerelerde ve nasıl kullanılması lâzım geleceğine ve pek ince farkların izahına dâir pek mühim bir eserdir. 1311 senesinde İstanbul'da basılmışdır.

3 — (Dasitan-ı zafer) Süleyman paşanın Gelibolu'dan Rumeli'ne geçdiğini tasvir eden manzum bir vak'a-i tarihiye. 1314 de İstanbul'da basılmışdır.

4 — (Nâilî i kadîm) O büyük şâirin terceme i haline ve tedkik-i âsarına dâir Pek faideli bir kitabdır. Basılış tarihi: 1318

5 — (Şükûfeçin) Muhaderat vadisinde edebî, tarihî gayet güzel bir eserdir. 1328 de İzmir'de basılmışdır.

6 — (Tetimme-i Luğat Nacî) Muallim Nacî efendi merhumun (F) harfinde vaki (Fetva) kelimesine kadar yazmış olduğu luğat kitabının tamamıdır. 1317 de Asır kütüphanesi sahibi müteveffa Kirkor efendi tarafından basılmışdır.

7 — (Refael) Fransız şâiri meşhuru (Lamartin) den tercemedir. Malumat muharrirlerinden Iskender efendi ile müstereken terceme etmişlerdir. 1314 de İstanbul'da basıldı.

Bu eserler İsmet'in pek yüksek irfan ve iktidarına ayrı ayrı şahadet ederler.

(Luğat Naci) için,-Her ikisinin de kabri nur olsun Ahmed Midhat efendi merhum:-Nacinin ortada hiç bir eseri olmasa yalnız luğatı fezâil ve kemâlâtına her kelimesile delâlet ve şehadet eder demişdi. Ben de bu vâkıfâne mütalâayı taklideden: İsmet beyin elde hiç bir eseri olmasa muallim Naci merhumun, Türkçemizde hâla tek bir edebî luğat olarak ehemmiyetini muhafaza etmekde bulunan te'lif i celîlini aslından farksız olmak üzere itmam ve ikmal etmiş bulunması' edebî ve ilmî iktidarının inkârı mümkün olmıyan delillerindendir; derim.

§

İsmet bey, Naci mesleğinde yetişenlerdendir. Yâni bilerek, hisse ederek yazı yazarlardandır. Böyle olmakla beraber ilm ü edebiyatda kendine mahsus mümtâz bir mesleği vardı. Şarkı çok iyi tedkik ve tettebbû etmekle beraber zamanın tebeddüdâtile candan gönülden alâ kadar olmuş, garb ile münasebet peyda etmiş, hasılı devrinin edebî ihtiyaçlarını gereği gibi anlamış, fevkalade âlim, fevkalade zeki ve canlı, her hususda tam bir itidâl sahibi, nezari nefiz, fevkalade natûk, sözleri revan ve cazib, bülend i fıtrat hasılı tam manasile bir şâirdi. O şî're intisab etmiş değil, şîir anı bulmuş, ana mal olmuşdu.

Eslâfdan Fuzulî'nin âşığı, Eski Nâilî'nin meftunu idi. (Nefî)ye (Şâir i âzam) derdi. Muasırları arasında bilhassa Hersekli Ârif Hikmet ve Adana'lı Ziya beylerin hayran ve hürmetkârı idi.

Edebî meşrebi kendine mahsustur. Ne eski edebiyatı tamamiyle benimsemiş, ne yeni edebiyatı aynen kabul etmişdi. Sözü de, sözü de şâir olduğundan ilk baharın eski zaman ilk baharı, yeni zaman ilk baharı şeklinde ikiye taksimini yolsuz bulurdu. Beyendigi her özü edebiyatdan sayar, beyenmediği sözlerin hiç birini edebiyatdan addetmezdi. Yürekden kopan, kalblerde iz bırakan sözlerle şîir derdi. Filâna benzeyim, filân gibi sayılayım fikrile meydana konulan lakırdılara söz bile demezdi.

Muallim Naci merhum gibi lisanımızın başlı başına bir dil olduğuna itikat ederek anın istiklâlini muhafaza hususunda pek ziyade itnâ gösterirdi. Bir kere (Terakki) mecmuasına yazdığı lisanımıza dâir bir makalenin sonuna:

Başkadır şive-i şirin ziban-i Türkî
Arabî müntahab-elsine gerçi Çelebil
Bize tertib-i meval eyleme gel yağanım
Bir tutub şehri-i Stanbulla diyar-ı Halebî

kıt'asını derc etmişdi.

(Bülheves) kelimesinin İranlılarca (Bülhüs) şeklinde yazılıp okunmakda olduğu cihetle bizim de Acemler gibi yazmamızın doğru olduğunu iddia eden bir zata karşı da:

Munsifane ile gel teşviş-i imlâdan hazer
Sonra ıslâh-ı lisandan ehl-i dil me'yûs olur
Bülhevesdir zatının unvanı hâk-i rumda
Milk-i İrana giderse ol zaman Bülhüs olur

demişdi.

İsmet'in kedine taarruz edenleri iskât eylemekdeki i'cazı fevkalade idi. Haksız yere hiç kimseye taaruz etmezdi. Nahak taarruzata karşı ise kat'i ve şedid mukabelelerle hasmını berbard ederdi. (Terakki) risâlesinde negrettiği (Yazılmış bulundu) serlevhalı makale, yeni edebiyat tarafdarlarına karşı yazılmış munsifane, vâkıfane ve başdan başa hakper estâne bir beyannamedir.

Lisani özleştirmek ceryanının başladığı sırada İsmet bey henüz hayatda idi. Yaşasaydı bu işde kendisinden pek çok istifada olunurdu. Çünkü dilimizin her devrini yakından tedkik etmiş bir Türk oğlu Türk idi.

Balıkesirin "Sağlık", eczahanesi, merhumun seçmiş olduğu güzel adı işte hâla taşımaktadır.

İsmet'in ahlâkı pek temizdi. Pek sâf bir müslüman idi. Müstağnî âlicenab, umumun kederleriyle kederlenir, hem cinsinin sevinçleriyle mesrur olurdu. Mehasine âşıkdı. Bir mektubunda (Benim hayata irtibatım rışte-i mehasinedir. Güzelden geçemem) diyor. Bu hali de Fitri bir şâir olduğuna en kat'i bir delildir.

Merhumun vefakârlığına yukarıdan beri derc etdigim mektupları arasında bir çok misâl vardır. Diyebilirim ki İsmet vefanın timsâli, luğatlarda yazılmış olduğu halde bir türlü medlûlüne tesadûf edilemiyen bu kelimenin yegâne canlı misâli idi. Sözün kısası, İsmet bey gibi kuvvetli, kudretli, ihatalı ve yüksek duygulu şâir memleketimizde pek az yetişmiştir. Bu evsafı hâiz olduğu için şarlatanlığa aslâ tenezzül etmedi. Öteden beri bizde ciddîlere rağbet ve âli hislere hörmet yok denecek derecede az olduğundan iktidarına göre şöhret kazanmadı ve bu gün adeta mechûller ve münsiler arasına karıştı. Nam-ı bülendinin anılmasına sebep olmalarından dolayı Balıkesir Halk-evi hey'et-i muhteremesile merhumun vefakâr ve fazilet şiar yeğeni Avni İsmail beyefendi milletin şan ü şerefi ve edebî irfanı namına takdirat ve teşekkürata lâyıkdırlar.

Bu gün Müstecabî zade İsmet bey merhumun zatını ve meşreb ve mesleğini, büyük üstad-ı edeb muallim Muhyüddin Raif beyefendi ile müverrih-i muhterem Ahmet Refik [9] beyefendiden başka hemen bilen kalmamıştır. Bu iki üstad-ı güzün esasen İsmet'le birlikte yaşamış, sevmiş, kaynaşmış olduğundan merhume dâir malumatları bittabi pek sahih ve kıymetlidir.

[9] B. Suad Yavısı bu eserini yazdığı zaman rahmetli Ahmet Refik henüz hayatta idi.

Yazdığım şu yazılara o iki büyük üstadı şahid göstereceğim. Söylediklerimde noksan yahud ziyade varsa ikmâl ve tashih buyurmalarını da İsmetle olan uhuvvet ve münasebetleri namına- istirham ederim.

§
1311 tarihinden itibaren üç sene muntazaman on beş günde bir kere intişar eden (Mektep) mecmuası İsmet bey merhumun baş muharrirliği ile ve (48) sahife olarak çıkardı Bunu okuyanlar üstadı elbetde takdir ederler.

1309 senesinden itibaren muhterem şâir; hazine-i fûnûn, Malûmat, İrtika, Maarif, Marifet, Resimli gazete, Terakki mecmualarında da muharrirlik etmiştir. İkdâm ve Sabah gazetelerinin edebî kısımlarında dahi senelerce imzası görülmüştü.

İzmirde son zamanlarında ancak beş nüsha çıkarabildiği (Hayaban) mecmuası da dahil olmak üzere bütün bu gazete ve mecmuaların koleksiyonları müstesna meziyetlerini ilân edüb dururlar. Binaenaleyh:

Eğüştü hata uzatma öyle

Beş beytine bir nazîre söyle

Meâlini müşarünileyhin lisan-i mütevazîânesinden olmak üzere burada tekrar etmeyi münasip görüyorum.

§
İsmet'in, basılmamış iki eseri olduğunu biliyorum. Bilmediğim başka âsarı da olmasını kaviyyen zannediyorum. İki eserden biri mecmua-i eş'âridir ki vaktile tarafı kemtîrânemden muhtelif mecmua ve gazete lerden toplanılmak suretile bir deftere yazılmış ve şâire takdim olunmuşdu. Diğer (Rubâiyat-i Hayyam) tercemeleridir. Bu âli eser şimdiye kadar bir kaç danesi görülen hayyam tercemeleri gibi değil, çok etafî çok vâkıfâne, çok dekaik bînâne yazılmış emsâlsiz bir eserdir. Diye bilirim ki hayyamdan sonra Hayyamın söylediklerini İsmet kadar anlıyan kimse zuhur etmemiştir. Üstad bu esere yazdığı mufasssalca bir mu kaddime-i vâkıfânenin sonunda der ki:

«Eazım-ı hukema ve şûârâyî islâmiyeden olan hazret-i Hayyamın bu rubâiyyatı serâir-i bünyan meânî nazarında terane i ezel gibi ebede peyvestedir.»

Yine bu kitabda, Hayyamın bir rubâisini terceme etdikden sonra anın felsefesini ve efkârını şu suretle şerh ve izah eder:

«Hayyam, öteden beri rubâiyyatda ruhı eşyaya kadar nufuz eden nazarı bülend idrâkile mevcudatı başka yolda görerek gayet âteşin ve cevval bir ruhun mahsusatından olan ulvî heyecanlar ümidler, bedbinlikler, tereddüdlerle beraber netice-i idrâkâtı olarak diyor ki: İnsan âlem denilen şu hayalhaneye bir kerre vedâ edüb gitti mi eczayi hayatı toprağa karışır. Âlem-i uzviyet lâ yenketi, marûz-i inkılâbatdır. Vücudu teşkil eden kâffe i mevad ve anasır ı kimyeviye sine i fitrata saçılmış danelere benzer, cesedb'ad-et-tefessüh o mevad

her tarafa sereyan eder gider. Artık başka şekillere başka vücudlara inkılâb eder Cevher, Kadim isede renk ve suret seriüzzevâldir, Tabiatda en celi, en mahsûs olan kanun da budur O halde dünya denilen bu nalişgâh zendegâni nedir? Ben neyim? Nereden geliyorum? Nereye gidiyorum? Bu keynûnet i fâniyeden maksad nedir? Bu suallere kimse cevap vermeğe muktedir değildir. İnsan yer yüzünde düşünmeğe başladığı zamandan beri bu muammayı ebed'yy-ül-hafanın halline rehyab i vusul olmak için uğraşmış, ilânihayede uğraşacaktır.

Sırrı azîm i vücudu lâyezâl olan allah ı zülcelâl bilrki o her şey yahud her şey odur. Biz o muhtî bî nihayeden geldik, yine ana rücû ederiz. Tabiatda muhtelif namlarla yâd olunan şeyler hakikatde şey i vâidden ibaretdir. Füyuz mihr-i cihantab ile denizlerden havaya tereffü, eden katarat bir müddet buhar, sis, bulut, yağmur, çiğ, vesaire gibi muhtelif namlarla yâd olunduktan ve kâinat i uzviyye ve nebatîyye yi tağziye ve tenmiye etdikden sonra yine denizlere rücû eder işte bunun gibi kâffe-i enhar ı mevcudat da muhit i ezeliyete râcîdir. Kul için yegâne meslek irfan ve hikmet bu âlemi idare eden kavanin-i ezeliyenin efkâr ve ukul-i insaniyeden fevkattasavvur âli, fevkalidrak amîk olduğunu keşf ve istidlâl ederek bir kudret i bî nihayenin pişgâh-ı celâlinden serferû yürde i acz ve inkiyad olmak ve anın bilcümle icraâtına karşı kemâlile arz-ı tevekkül ve teslimiyet etmektir. Aksi hareket eser i humku cehaletdir. İnsan için perde i kesif zendegâni mâverasında müşahade i cemâl i hakikat eser-i vehm ü hayaldir. Bu babda ulûm-ı evvelîn ve ahârîn efsaneden ibaretdir. Cenab-ı hak ibadın taât ve masiyetinden müstağnî bulunduğundan bu âlemde akıl için mükellefiyeti kabul imkânı mutasavver olmadığı gibi kaza ve kader denilen şey'in medemki hükmü lâyetegayyerdur, insanı icrasında muztar bulunduğu bir şeylen dolayı bilahare mes'ul etmekte şân-ı adalet-i ezeliyeye şayan bir şey değildir. Binaenaleyh vücud ve efalimizden maksad ne olduğunu ancak o bilir. Hayat-ı kâinata nisbetle lemha-i vâhideden ibaret bile kalmıyan şu mevcudiyet-i fâniyemizi -ki Bî nihaye ahzan ve ıztırabât ile meşhundur-mümkün olduğu kadar hoşca geçirmeğe çalışalım.

Saha-i nesime i hilkatde manzurun olan bilcümle eşyada eczayi hayat-ı beşerden bir şey mevcuttur Çignedigimiz topraklar ensâl i fâniyenin gubar-ı perakende-i vücudundan ibaretdir. Şu sünbülde fena bulmuş bir keysuyi lâtifin nefha-i canbahşı şu karanfilde bir meleksimanın ân peride i nazar şikârı mevcuddur. Şu lâle bir şehriyar-ı azamet şîârın gıdayı hunile renkpezir-i kemâl olmuşdur, şu mâi menekşenin barika-i letâfeti cazibedar bir füsûnun manzara i hazin-i fâniyeti şu goncanın hande-i taravetî adem reside bir peri likanın reng i lâ'l-i pür ibtisam ü hararetidir. İçinde oturduğumuz şu meskenler, şu âli kâşaneler bütün ecsad-ı fâniyenin bakayayı rimad ve izâmından teşekkül etmiştir. Şu heşpâre vaktile dünyayı lerzan etmiş bir cihangir-i kaviyy-ül-iktidarın

tac ı gurur ve mübahat ile mükellel olan başından ibaretdir. Şu mekabir-i hazinin ahcar-ı sernügûnuna saye riz i matem olan kühensâl çinarlar serviler ki her biri ruhanî, en belîğ bir lisan-ı sükûn ile cihan-ı hayata karşı hutbe hân-ı fenâdır-asırlardan beri türab-ı nisyan altında günude bulunan insanların gıdayı vücudunu ekl ü belî ile heybet numayi kıyam olmuştur. Ezhârile, elvânile, tuyûrile, ahengile temaşa-sına meclûb ve meftun olduğumuz simayi lâtif i eşkâl i fanîyenin şekl i diger tecellîsidir. Fecir ve şafak namlarile ufuklarda mevce hîz olan nazar ruba elvan-ı bedîa bir hüsn-i bî bahane veya bir hande-i masumanenin reng i peride i zevâlî, hatta içdiğin kadehden işitdiğin tanîn mahrum-ul-emel bir bîçare-i fenâr-ı sidenin gadr-i felek-den mutazallimâne olan nidayi hazin-i efalîdir. Bahar akşamlarının mor menekşe renginde nümâyân olan münevver ve nim zulmânî sisleri altındaki muattar ufuklara, تنها ve müzehher ovalara serpilensermesti-i mütehayyilânesinde eczayi hayatı zehr-i zevâl ile tabîata sereyan etmiş genç vücudların ruh-ı gamnak aşk-ı hicranı mahsûs ve nihandır. Türab ı adem zîrinde defin olan muazzez emellerin, kıymetdar arzuların gayeti yokdur. Dağlarda sahralarda ceryanını temaşadan zevkiyap olduğumuz safi ırmaklar müstahil-ül-husûl bunca emeller için dökdüğümüz medamî i hüzn ü teessürün içtimaidan hasıl olmuştur. Zalâm ı leyâl içinde maj ziyalı ihtiranile, safahat-ı muhtelif-i mah ı tabanile semt-i rastmürde heybet nümün ve derunundaki ecran deveran ı dâimisinde merbut kanun ı intizam ve sükûn olan şu laciverdî nesime-i esmanın şebab ü taraveti ise ebedidir.

Bedaet na'ş-i nigâr ve âsâr-ı hikmet medarî hayretresân ı efkâr olan böyle bir sarayi diltistan ve muazzama mebde ve münteha tasavvuru akla göre mümkün olamaz.

Velhasıl bu âlem-i hesti bir gârgâr-ı acib inkilâbdır ki her mevcud orada ilânihaye şekl i nevin-i vücud iktisab eder gider. Bununla beraber ruhumuz sermedîdir. Zallî k-sif mevcudiyetden ba'deliftirak ruh ı umumî olan cenab-ı perverdigâre rücû ederiz.»

Ş

İsmet'in şiir mecmuasını İstanbulda çıkan mecmua ve gazetelerden toplamak suretile vücuda getirerek kendisine göndermiş olduğumu yukarıda söylemişdim. Merhum bunları yeniden tenkih ve tashih edecek, yeni şiirlerini de ilâve ederek basdıracak idi. Ömrü vefa etmedi. Bu güzîde eş'ar ve terennümat meydana çıkmadı. Muhteviyatından bende mevcud olanları buraya yazıyorum:

GAZEL

Enis-i ruhum olur nâle-i şebbanelerim
Geçer felâket hicranla hep zemânelerim
Kemâl-i aşkımlı isbata var gönülde benim
Siham-ı gâmen ile lâyuad nişânelerim
Gözümde ateş seyyâl-i eşk olur cûşan

Gelince yadıma rikkatfeza efsânelerim
Beni gözündeki hâb-ı teğafül öldürdü
O şuha ninni gelir ah-ı âşıkanelerim
Cihan aşkı tutan dasitanı hüsnündür
Benim bu calib-i hüzn ü hava terânelerim

1313

GAZEL

Huruşan-ı eşk-i hasret sinde eşvak nâ mahdud
Zalâm-ı leyl-i vicdangiz, istiğrak nâ mahdud
Neden mahduddur eyyam-ı omr-ı âdemi gayet
Nedendir âlem-i âmalde afak nâ mahdud
Tecellisi demekdir zendegi bir ân mevhumun
Zaman bir lüccedir câri alelîtlâk nâ mahdud
Bu hayretgebe eyler nur u zulmet birbirin takib
Leyâlî bî tenahidir, dem-i işrak nâ mahdud
Degildir bî karar envaci sahil-i âşina ismet!
Bu okyanus hayretde bütün â'mak nâ mahdud

GAZEL

Can henüz endişe-i sevdai ruhsarındadır
Dide hala seyr-i talatgâh-ı envarındadır
Avdet etmez âşîyan sine-i mecruma
Mürg-ı dil hala kemend-i kâkül-i târendedir
Ben dilimle aşkımlı inkâre cehd etmekdeyim
Gözlerim bî ihtiyar amma ki ikrarındadır
Mazhar-ı aşkımlı ki esrar-ı gâram kâinat
Cismimin ümm-ül-kitab ruh-ı bîdarındadır
Zendeyim aşkile kim hasiyyet âb-ı hayat
Yârimin gönlümce şirini-i güftarındadır
Duzahı ilka eder hakister-i şerm altına
Şû'leler kim hasret didarının narındadır
Bence akdesdir bu hali âşîyan pür sükûn
Hâtırat âşkanelerim günc ü divarındadır
Fikret âsûdegiden fâriğ ol kim ey gönüll
Aşkın âramı zir-i hak-i edbarındadır
Geçmedim hala bu sevdadan eminim İsmet'in
Âşk-ı didarın harîm hâtır-ı zarındadır
Hazer aşkımdır siper tîr nigâhe, yoksa âh
Çok keman ebru beni sayd etmek efkârındadır
Cûş eder mızrab-ı kilik pür füsûnumla müdâm
Naleler kim sâz-ı şîrin ruh-ı evtarındadır

BİRGÜZAR

Gönlümde öyle cûşan kim aşk-ı pâyidarın
Hâl-i cünûnu tasvir eyler anı baharın
Aksenin-i ruhum dağlarda bad-ı nâlan
Ahengi savt-ı giryem sahrada cûyibarın
Yok farkı cismimin hiç deşt-i gâmlar belâde

Nâlede bir varakdan -destinde rüzgârın-
 Oldu nazîri gönlüm nur-ı muhabbetinle
 Manzur-ı mah olan bir mahzun harâbezârın
 Vaz'ı tefekkürün ey nur du çeşm ü vicdan!
 -Kim sâid lâife pirâyedir izarın-
 Gamkin-i tefekküründen subh-ı dem hazanın
 Mahzun tahayyülünden bir şam nevbaharın
 Vicdane rikkat âver fevki dumanla mestûr
 Gıryan-ı menazırından sahra ve gühsarın
 İtdikce atf-ı çeşm-i hayret olur demadem
 Tenvir-i saz-ı ruhum hüsn-i nazar-ı şikârın
 Gönlümce yokdu hacet bir başka yadigâre
 Can levhasında zaten menkuş-i yadigârın
 Çokdandır eylemişdim terk-i teğazzül ey yar!
 Oldu vücud bahşa lütfün bu bergüzarın

TEĞAZZÜL

O du aşk ateş fügen bünyadına ârâmımın
 Leyle-i hicran gibi pâyanı yok âlâm mın
 Ruyi evrak-ı beyazında âbes bir nokta yok
 Metni hep sevda kitab fânî-i eyyamımın
 Münceli vechinde nur-ı hüsn-i canân subhımın
 Zâhir afâkında sermesti-i sevda şâmımın
 Sensin ah ey hüsn-i nev peydâyi vicdangiz-i yâr!
 Kevkeb-i nev tâli-i tabanı leyl-i kâmımın
 Etdi sergerdan beni bir peyk-i mihr hüsnüne
 İncizab âteşini ruh-ı sevda ramımın
 Ey şeb-i tarik-i ruhani seririndir senin
 Cilvegâh ihtîşamı şahid-i ilhamımın
 Rakseder aheng-i şî'r dilkeşimle kudsiyan
 İştiharı âsûmangir oldu. İsmet! Namımın

GAZEL

Tehyimi kalb-i hazinin bu ah ü efgânı? Yıkıldı nişe-i gamla esas bünyanı
 Olurmu nur-ı nigâhın kader enis-i revan Nücum-ı zahirenin lem'a-i perişanı?
 Gönülde şûr-ı gâramı tefehhüm etmek için Maksur ile nedir cezr ü meddi ummanı
 Ne bahtiyarsın ey mahitâb leyl-i efruz! Ki Durden görüyorsun cemâl-i cananı
 Yüzünden eyliyerek iktibas nur-ı safa Münevver eyle birazda şu genc-i hicranı
 Görürmüyüm diye aksin bu şeb sabah etdim, Müdâm seyreyle mir'at-i bedr-i tâbânı

Şarkı (10)

Sen nerdesin ey mah dilârayi semen ten
 Hala seni yâd eyliyerek ağlıyorum ben
 Geçdikçe zamanlar geçerim ben de sanırken
 Hala seni yâd eyliyerek ağlıyorum

(10) İsmet'in bu şarkıyı İstanbul tevkifhanesinde yazmış ve orada mevkuf bir musiki müntesibi tarafından bentelenmiş olduğunu 1928 senesinde intişar eden Cumhuriyet gazetelerinde gördüm.

Her halini gördüm yaşadıkça bu cihanın
 Te'siri yok itfayı muhabbetde zamanın
 Sönmez ebedî sinedeki suz-i nihanın
 Hala seni yâd eyliyerek ağlıyorum ben
 1318

" Eski Bir Şey " (2)

Üstüne her dem binayi fikr edüb efsanenin
 Görme lâyük âşınaye cevriyi bigânenin
 Yokmu te'siri sana feryad-ı mazlumanenin
 İt tasavvur halini mürğ-ı perişan lânenin
 Andan istidlâl kıl halin dil-i divanenin

Yâd edüb eyyâm-ı vaslı gark eşk-i ibtilâ
 Etdigin ah ü enînin hicr ile subh u mesâ
 Olmıyorsa yâre te'siri, degil hayret revâ
 Şem'olur elbette ey kalb hakikat âşına!
 Sûzeş-i bâl ve perinden bî haber pervanenin

Sensin ey mihr-i gâram efruz! darı ömrümün
 Neş'esi, ümmidi, zevk-ı nevbaharı ömrümün
 Kabil olmaz bir zaman sensiz kararı ömrümün
 Urvet-il-vüskayi şevkindir medârı ömrümün
 Yoksa kahır hiç çekilmezdi şu mihnethanemin

Tutmasun âyine-i kalbim gubar-ı infiâl
 İğbirarından sakın ey gonce-i bağ-ı cemâl
 Bâd âhımla sularsın incitirsin ihtimâl
 Bûyi zülfünle öldürdüm sevdiğim! âşüfte hâl
 Yâver olsa gönlüme baht-ı bülendi şânenin

Hanümansuz hezâr olmuş fûruğ hüsnî gül
 Maye-i suz-ı belâ rindâne şevk-ı cam-ı mül
 Eylemişdir teşenegi niranı bir çok kalbi gül
 Bir serabistan-ı mihnetdir bu nalişgâh-ı zül
 Anda hep feryaddır infası her ferzanenin

Pür füsundur âlemin nakş-ı uyun ârâları
 Renk ezharında gör hüsn-i admirâları
 Nerde dehrin şimdi İskenderleri, Daraları?
 Muntabi ruh-ı fenânın en hazin mânaları
 Ruyi itlâl negûsarında her virânenin

Muktezayi cilve-i cavid-i kanun-ı vedûd
 Âkibet mahkûmdur teslim-i nefse bî kuyud
 Kâr-ı gâh-ı inkilâb ilkate her bir vücud
 Altı belki bir mezaristan idi matem nümûd
 Şimdiki dar-ül-tare zan etdigin kaşânenin

(2) Bu serlevha İsmet bey merhumun bizzat yazdığı unvandır.

Aslı varmı âlemin maziyi şöyle bir düşün
Gördüğün şeyler birer rü'yadır ey gafill bütün
Ayıbdır rendan için endişe-i ferda bu gün
Vakt olur racih-i humar âlûd kân-ı derd için
Neşve bahşa birdemi bir ömre bir peymânenin

Sabr eyle meydır olan âlemde hasıl gureden
Dûd uzaklardan alâmetdir vücud-ı gören
Aks-i savt zendegi gelmez dil-i matmureden
Sünbül-i ümmid ser vermez zemin şûreden
Arza tabidir husul-i feyzi mutlak dânenin
Temmuz 1316

T A Z A R R U (I)

Ni'met-i âsûdeni ver ya ilâh
Kapladi ruyi zemini dud-ı âh
Her cihet bir levha-i nazır güzâr
Her taraf bir sahne-i dehşet penah
Cûyi refet teşne dil bir katreye
Gülşen-i himmetde yokdur berkiyah
Âcizin galib kapar serpuşunu
Geydirir meger ehli ma'sume külâh
Hep mukaddesdir yine şahs-ı zalum
Cümleten mazlume isnad-ı günah
Ey münezzeh padişahı cümlemin!
Senden özge var mıdır alemde penah?

E N İ N

Düşdü bî fâide gözden yere ol mertebe sil
Müntafi olmadı sinemde yine âteş-i mil
Görünür gökde hazin lem'alarile gözûme
Girye rizân-ı terahhum gibi sevdama sehit
Yok teselli verecek kimsecigim yanımda
Beni tehdid ediyor zulmet ye's-i âver-i leyl
Ağlasam belki bir az rahat olurum lâkin
Dökecek göz yaşı da kalmadı artık vaveyl!
Kaldı hirman ile çeşmimden siyehreng-i âfak
Çekilüb girdi nikab arkasına cehre-i nil
En Cigersüz-i vukuat dili havidir
Pek hazin düşdü benim name-i sevdama bu zeyl

K I T ' A

Benim ikbâl-i ömrüm saye-i hüsnündedir hasıl
Gına verdi bana feyz-i garâmın kâm-ı dünyadan
Hayâlindir enis-i ruh mecruhum yine ey yâr!
Zamanlar geçdi ben kurtulmadım hala bu sevdadan

(I) İsmet bey bu gazeli, sermuharriri olduğu "Musavver terakki"de "Ziya" imzasile neşretmişti. Bilahare şî'rin kendi âzâde-i tab-ı olduğunu bizzar söylemiştir

Fransızların meşhur mersiyeğû şâiri (Parni) den terceme.

M E R S İ Y E

Geşmişdi tufüliyet-i ömür güzerağı
Gelmişdi yeni, fasl-ı şebabın reyânı
Ta bende idi hande-i İsmet gibi ol mâh
Bir hüsn-i mücessem, henüz münkeşif, eyvah.
Mümtâzı idi her meh-i nazende hirâmın
En cazib ervah nişanile şaramın
Bir kaç gün idi sine-i safında nihayet
Bîdâr olalı his fûrûzan-ı muhabbet
Lâkin bu dilâviz güzel kızları dûran
Efsus ki mahkûm-ı zevâl etmede her ân
Tevdî kılıb ruhunu azm etdi hüdâye
Daldı o peri bir ebedî hab-ı safaya
Dembeste-i teslim olarak hükm-i kazaya
Bî velvele elkıssa sönüb gitdi hayatı
Makrunsa nasıl reng-i tebessüm de fenâyâ
Merhunsu nasıl bî eser âlemde hibâyâ
Bir kuşcağızın meşcerelerde nevehatı

Şehremaneti mektubî kalemi başkâtibi iken vefat eden Vassaf beye
tarîh-i vefat:

Oldu fâriğ şüde-i bezm-i harâbat-ı cihan
Rişk-i işretine firdevs ede mevlâ yerini
Çar genç eyledi izhar-ı tanîn-i vâveyl
Sundu Vassaf'a saki-i eccl sağeri

1317

Bükâyî ruh

Ruhumun yok arza tâbım bigirân ahzanını
Bilsen ağlarsın eminim hikmet-i efğanını
Teseliyetden urmadım ey bîhaber! gel gönlüme
Haline terket o derd-i ibtilâ bayranını
Geç bu sevdadan diyorsun bilmiyorsun halimi
Bir düşün terk eylemek âsanmı insan canını?
İhtiyac-ı rü'yet-i canân ne müşkül derd imiş
Şû'le hîz eyler düşünsem sabrımın bünyanını
Hem derim bir kerrecik olsun yine rü'yet nasip
İsterim hem bulmasun pâyân şep hicranını
Ah ey serdir hava! fikr et bu sevdadan benim
Kalb i bî ârâmımın dehşetnüma hüsrânını
Ağladım sevdayı safımdan haberdar olmadın
Gönümün yakdın, kül et sabrını, sâ mânını
Hikmet hicranı eylerken tefekkür dün gece
Geçdi bir bir hatırımdan öpdüğüm çeşmanını
Seyr edüp tasvirini bin kerre basdım kalbime
Fikre düşdüm ağladım mirat hüsn ü ânını

Renc-i hicrandan bunaldıkca bilirdim seyr ile
 Mültecayi ruh-ı zarım saye-i müjgânını
 Eskiden huld safayı andıran hücrem bu gün
 Andırır çeşmimde bir muvahhiş belâ zındânını
 Öyle pür söz-i garâm ve hayretim ki sinemin
 Bin cehennem olsa tasvir eylemez neyrânını
 Vakf-ı gûş eyler şeb-i hamuş içinde kalbime
 Dinlerim saz-ı garâmın ateş elhanını
 Dide derya hiz-i gam, gönlüm alev riz-i cahim
 Gösterir deryâda aşkın ihtirak imkânını
 Neyle teskin eyleyem yarab! esir-i hayretim
 Hiss-i hicranın bu müthiş ateş buhranını
 Sorma halinden zavallı kalb-i pür âlâmımın
 Bilsen ağlarsın eminim! hikmet-i efgânını

13/ Temmuz 1316

Gazel

Ben diyorken hak seni sevdadan âzad eylesün
 Sen diyorsun hak benim sevdamı müzdâd eylesün
 Sen yine oldun esiri bîâman bir afetin
 Ben karışmam ey gönüll! allah imdad eylesün
 Olmadın fâriğ havadan bir zaman, hâmem sana
 Hangi muhrik macerayı aşkı ta'dad eylesün
 Eyledi bülbülleri hamuş hayret nâlesi
 Mürğ-ı can tâki gam-ı hicranla feryad eylesün?
 Damen-i ufk-ı ümide gülfeşan olsun o mâh
 Bir tecellisile müştakanı is'ad eylesün
 Perde Puş ihticap itsün hilâli tal'atı
 Ruz-ı matemzayi hicri rişk-i â'yad eylesün
 Meclise olsun tebessümriiz-i âsar-ı bahar
 Nur-ı hüsnü gönecalar, gülşenler icad eylesün
 Seyr edüb dil düş-ı nazında perişan zülfünü
 Dâsitan-ı hüsnünü tâ hüsn-i insad eylesün
 Sakiyal libriz sun peymâne-i peyderpey
 Ruh u cismi gulğul-i minayi mey şad eylesün
 Akıl meftun-ı cünûn neşve-i peymânedir
 Ol cünûndan hak anı âlemde âzad eylesün

Gazel

Ey enis-i can! beni terk ettigin günden beri
 Gönlümün artar demadem nâle-i hüzn-i âveri
 Arz ededrim sormuş olsa eskiden bir âşina
 Hep şu üç beyitimle hâk-i kalb-i mihnet perveri:
 Ben garib âvâre bir hassas şâir, sevdiğim
 Âsuman-ı şarkın en sevda feza bir ahteri
 Çeşminin şûridesi sahrada âhular bütün
 Hüsnünün pervane-i sûzanıdır ins ü peri

Ferş-i pây nazıdır pişinde ezhâr-ı zemin
 Kavs rengin kuzah gûyâ semavi efse'ri
 Şimdi âfakımdan etdin âh tahvil-i medâr
 Kapladı bir zulmet matem gözümde her yeri
 Seyr edüp deryaları gezmekdeyim divâne dâr
 Bir harâbiyetnûma sahilde her gün serseri
 Gark-ı işk çeşm-i giryânım egerçi subh u şâm
 Sinede itfa degil mümkün bu sûzan ahkeri
 Ye's-i hicranın nazargâhımda ey mihr-i emell
 Etdi hemrenk şeb-i matem ziyayi hâveri
 Nur-ı ümmidim muhat leyle-i zulmâyi gam
 Kalb-i zârım hüzn ü enduh-ı gâramın mahşeri
 Can beleb bir âşık biçareyim imdada gel
 Açmadan hicran bana günc-i siyah makberi

Kıt'a

Niçün ey tâir-i gayb âşinayi ruhl geldin de
 Bu süflî damgâh-ı iptilâda âşian tutdun
 Siyab-ı cisme girmiş cevher-i zat olduğun ma'lum
 Niçün esrâr-ı günü kendi kendinden nihân tutdun?

Kıt'a

Gühsar dumanlı, ser dumanlı
 Hem hâl benimle cilvegâhım
 Teşdid-i gümûm hasret eyler
 Aks eyliyerek cibâle âhım
 Hem saye serimle dūd-i sevdâ
 Her hangi zemine düşse râhım

Gazel

Arz için hal-i kedernâk garibânemi ben
 Ararım girye günan ruhumu, canânemi ben
 Neyle teskin edeyim ben dahi hayretzedeyim
 Şevk ârâmfuruz dil-i divânemi ben
 Bilemem fart-ı teessürle nasıl doldururum
 Meylemi hun-i serişkimlemi peymânemi ben
 Mürğ-ı mehcur-ı fezaı melekûtım, ismet!
 Ararım şam u seher yâd ederek lânemi ben.

Bir Matla

Kalır mı gözde, gönülde bu intizar ile tab
 Nedir bu zulmet-i hicran görünmez oldu şehab?

GAZEL

O gün kim mihr-i hüsnün sineye tabüfken olmuşdur
 Fûruğ-ı tal'atından çeşm-i bahtım rüşen olmuşdur
 Ne mümkün girye-i hicran ile hâb âşina olmak?
 Gözüm nur! gözümde her müjem bir sûzen olmuşdur
 Perişandır gam-ı hasretle, evvel şad olan gönlüm

O iklim-i safâ pâmal-i ceyş-i düşmen olmuşdur
Yıkıldı minber-i eşcar bübüller hamuş oldu
Gurâp-ı bed neva şimdi hatib-i gülsen olmuşdur
Fığan kim tâir-i ğayb âşinayi ruha ey İsmet!
Bu süflî hâk-i mihnet damgâh-ı şüyün olmuşdur

Ğazl-i Müsterek

- Samih (I) : Kays-i mecnunun vücudu pirehen bigânedir
İsmet : Mürde-i hicrana âğuş-i kefen bigânedir
İsmet : Lâlezâr sinedir müzhetsaray mürğ-ı can
Dağdâran-ı ğama sahn-ı çemen bigânedir
Samih : Zevk alır feryad ü nâlişden de ehl-i ibtilâ
Cezbedar-ı aşkla asar-ı mihen bigânedir
İsmet : Nur-ı sevda zulmet matemde eyler iltimâ
Gûşe gir-i hicre şem'i encemen bigânedir
Samih : Sevdigim ağyarı eylerken safâyab-ı visâl
Âşık biçareye bilmem nedir bigânedir
İsmet : Özge bir söz felâketdir bu muhrik macera
Âh takrir-i ğam aşka dihen bigânedir
Samih : Ateş kalbimden olmazsa ne var canan habîr
Sûzeş-i mihre osmah-ı şive-i şuhanesi
Samih : Başka bir dilberde yokdur şive-i şuhanesi
Bedr-i tam hüsne ruyun görmeyen bigânedir
İsmet : Kadr-i eş'arın nola Samih! cahî'ân
Nükte na fehman-ı için zevk-ı suhan bigânedir
Samih : Fikr-i İsmet'den sünuh eyler meâni-i nevin
Nazm-ı üstâdâne mazmun-ı gühen bigânedir.

Kit'a

Bırakmış aksini deryâya burşid-i seher pîrâ
Telezzüzyâb olur seyr-i cemâl cemâl canrûbâsından
O bir hur-i semâvîdir perişan turre, hâb âlûd
Tabiat hüsnüne âyinedar olmuş havasından

Bir Beyit

Ne derlerse desinler herze gûyan
Gazel vâdisi vâdi-i beyandır

İsmet'in «Terane» isimli matbu şiir mecmuasının başında Fuzulî
ye pîrevlik yolunda söylediği şu güzel na't-i şerif münderiçdir:

«Ey olan mi'rac-ı bürhan ulüvv-ı şan sana»
İrtibat ile rehn-i i'tilâdır can sana
Devreder hevl-i fûrûğ talatında subhü şam
Âfitâb ü meh iki pervâne-i sûzan sana
Anda her ahter birer gözdür ki nurun akseder

(I) Samih Rifat merhum ki 1934—1935 de vefat etmiştir. İsmet'in vaktile
eazzı ahibbasından idi. Samih, Andelib, Faik Esad, Ahmed Rasim beylerle
muallimi edeb Muhyiddin Raif bey o zamanda İsmet'in hemziban ve hem mes-
legi idiler.

Âsümân olmuş hezâran-ı çeşm ile hayrân sana
Arşa karşı çokmudur ey neyir-i rahşan hak
Mazhariyetle tefâhü eylese devran sana
Fikr olundukça ulüvvü pâye-i kudsîyyetin
Arz-ı takdis eyleyüp hayran olur insan sana
Dök yaşın ey derd-i mend ma'siyet kim tâ ola
Mucib-i ğufrân serişk-i dide-i giryan sana
Yâ resûlallah olurdum ma'siyetle ben tebah
Olmasa gönlümde ger allah bir iman sana
Etme mahrum-ı şefaât ey habib-i hak! beni
Mâsevâdan yüz çevirdim, bağladım vicdan sana

Dâsitan-ı zaferinin birinci beyiti:

Altı yüz sâl sonra hicretten
Oldu âsûde şârk fetretten

«Furûk-ı Elfâz» ın mukaddimesi:

Lisanımızda bazı kelimeler vardır ki ma'naları beyinde gerek vaz-
an gerek isti'mâlen mühim farklar olduğu halde bu gibi kelimelerin
beyindeki furûk-ı mühümme ve dakikayı gösterir şimdiye kadar
ayrıca bir eser neşrolunmamıştır.

Halbuki beyinlerinde teşarik veya teradüf bulunan iki kelimenin
bile mevki-i isti'mâlî başkadır. Meselâ: *tezyid* ve *tevfir* kelimeleri bey-
ninde bir fi'le delâletleri cihetle fark yok gibi görünürse de *tezyid*'in
mutlaka ilavede *tevfir*'in ise bir şeyi çoğaltmak ma'nasie mevzu
olması bu iki kelimenin isti'mâl cihetinden tefriki lüzumunu mübey-
yindir. Esasen hiç bir lisanda kelimat-ı müteradife yoktur. Hüner
anların mevki-i isti'malini öğrenmekdir. Elfaz, fikrin kisvesidir.

Sünûhat-ı fıkriye o müstağni şahid-i bedj-ül-cemâle benzer ki hüs-
nile mütenasib libâs geydirilmezse ruyi melâhatbarı izhar-ı âsâr-ı
melâl eder.

Binaenaleyh kelâmın derece-i mükemmeliyet-i lafzın ma'na ile isti'-
mâlî enseb iken *tevfir* bilâkis *tevfir* enseb enseb iken *tezyid* kelime-
sinin isti'mâlî dakika bünyan-ı belâğat nazarında sözü kıymet ve mak-
buliyetden ıskat eder.

Lisanımızda müstâ'mel bu gibi kelimelerin meâni-i mevzuasile beyin-
lerindeki furûku göstermek için bu risâlenin tertib ve tahririne ip-
tidar ve her kelimenin bizce mevki-i isti'malini ta'yin sırasında
meşahir-i füsahayi Osmanîyenin âsar-ı muntahabesile istihad olundu.

Şimdiye kadar âlem-i matbuat-ı Osmaniyede kitab şeklinde olarak
böyle ayrıca bir eser neşrolunmamış olduğu nazar-ı insafa alınırsa
öyle me'mul ederim ki görülecek noksan dâmen-i afv ü mürüvvet
altında nihan olur. Tefviki illah billah.

«Nâili-i Kadîm» isimli eserinin mukaddimesi makamında olan mektubu:
«Hakîm-i şehir şâir-i hatîr Hersekli Ârif Hikmet Beyefendi hazretlerine
«Hazret-i üstâd

On birinci asr-ı hicrîde yetişmiş şâirlerimizin en değerlilerinden olan (Nâilî-i Kadîm)'in divanını bundan hayli zaman evvel mütâlaa ederek nazar-ı istihsân-ı tilmizânemi câlib eş'ârını - intihab suretile bir mecmuaya kaydetmiş hatta müşarûnileyhın hıviyet-i şâiriyeti hakkında uzunca birde mütâlaaname kaleme almışdım. Terceme-i hâl ile müzeyyel olan bu mütâlaaname vaktile esbui meâmi-i edebiyeden birine dercedilmiş olduğu halde eş'ar-ı muntahabe o zaman her nasılsa negredilmemişti. Âsar-ı eslâfdan muntahab olmak üzere bu kerre mevki-i intişara konulan bir iki risâle bendenizin vaktile o yolda yazub da esbui risâil-i edebiye sahaifinde kalan âsar-ı kemteranemi ta'dil ve islah ederek birer kitapçe şeklinde tekrar saha-i intişara çıkarmak hususundaki fikrimi uyandırdı. Bu emelin husuline müsveddelerin tebyizini deruhde etmek suretile - inzıman eden bazı teşvikat-ı muhibbâne sebep oldu. Bunu gönlümce en değerli addetdiğim bir vücud-ı fazilet-nümudun nam-ı kirâmisine olarak saha-i matbuata çıkarmak fikrile düşünürken zat-ı sûtude sıfatı zamanımızın en namuslu, en büyük bir şâir i hikmetsimatı tevcih i üstâdanesi gönlümün dünyada yegâne sermaye-i mübahatı ve:

Her tarz u edası lâubâli
Bir başka revîşde cümle hali

beyti kemterin vâsıf-ı seciye-i kemalâtı olan zat-ı âlîlerini hâtıra getirdim. Şimdiye kadar raksan-ı vecd olarak okuduğum eş'ar-ı belîğâ-ı üstâdaneleri delâletile tahminimde hata etmiyorsam - zat-ı hikmetsimat şâirâneleri sanâdin i suhanverân-ı mütekaddimin içinde en ziyade Nâilî-i Kadîmin tarz-ı tarab engiz-i şâirane ve üslub-ı metin-i sahira nesini takdir ile rubab-ı kıl-ı füsunkâra ana tevfi ken tertib-i usul ve ahenk eden esâtize-i büleğayi müteahhırrinden oldukları cihetle bu eser-i kemterin nam-ı mâali ittisam-ı üstâdânelerine olarak neşrini münasib gördüm. Nâilî-i Kadîm'in bazı gâzeliyatını tanziren yazdıkları neşâid i ârifânelerinden:

Ey Nâilî terâne-i kılkinden oldular
Ruhâniyan mustaba-i intibag-ı mest

terâne-i mütefâhıranesile bundan iki buçuk asır evvel tarik mahfil i 'cazgüyan ve dahil-i halvetsarayı ruhâniyan olan şâir i müşarûnileyhın ruh-ı cevelân-ı hâhıde neşveyab-ı istiğrak olduğuna şüphe yoktur.

Epeyce zamandan beri şeref iltifat-ı hakîmânelerinden mehar bulduğum için rişk i ri yâz-ı melekût olan bezm-i ârifânelerine âid iştiyat-ı kalbiyemi arzeder ve muhteviyatı Nâilî-i kadim gibi tarabengiz bir vâdide zemzeme hân-ı gâram olan bülend efkâr bir şâir-i mu'ciz- i âsarın ebediyen vareste-i bîm-i hazan ola bahar-ı âsüman fûrûğ-ı tab'ından toplanmış canpervar bir güldeste-i ri yâhini andıran bu eser in unvan-ı sâmilere bilîthaf neşrine müsaade buyurulmasını istîrham eylerim üstâd ferman.

19/ Mayıs/ 1316

«Hizret-i üstâdın cevabnamesi» (I)

Müsellem-ül-fezâil efendim.

Hakk-ı hakiranemde gösterilen teveccühata teşekkürler eder ve Nâilî-i kadîm hakkında ki mülâhazatı takdir ile tasdik eylerim. Her kes bilirdi şiir-kıt'a, rubâi, mesnevî, kaside, gâzel, tarih, tercî, terki b, muhammes, müsedd es, mutarra f, müstezâd, şarkı gibi aksama münkasımdır. Her kısımda alâ vech-il-kemâl mütenasib ve mütesavi bir iktidarı câmi ben daha bir divan görmedim.

Şu iktidarın içtimai kabil olmadığından mı veyahut meşreblerin ihtilâfile her şâir kendi tabiatına muvâfık bulunan aksamı bililtizam o vadiye sülûk ede geldiginden mi her ne ise bazı kısımlarda muktedir söz erleri zuhura gelmiş isede münferidleri pek azdır. Meselâ kasâidde Ne'î, tarihde Sürûrî teferrüd eylemiş, gâzelde de Fuzulî, Bakî, Nâbî Samî, Nedîm, Rağîb teşehhür etmiş Nâilî gâzelgûk tarzında sayı lanların ulularından olup kendine mahsus bir makam-ı ihtirama geçmiştir. Şuârâyı muasırımızden Leskofçalı İsmail paşa zade müt-eveffa Galib bey efendi ki gerek ben ve gerek Kemal bey kendisinden telemmüz ederek nevheveslik zamanımızda her ikimizin üstâzı idi.

Üstâz-ı müşarûnileyh, cevdet-i karîha cevdet-i mahfuzat ile hasıl olabileceğinden ve Nâilî ciyadet-i lafz u ma'na itibarile pek mümtaz bir suhanver olduğundan anın meslegine taklidi tasviye buyururlar idi. Bu tasviye benim meşrebime tevafuk ederek tabiatımı taassuk eder cesine eser i güzîn-i Nâilî'ye sevk etmeğe çalışdım. Ve ekser gâzellerine nazirler söyledim.

Her asrın ricâli ve ricâlin kendilerine mahsus bir tavr u hali ve neş'e-i irfan ü kemâlî vardır. Ahlâf-ı düş-n eslâfı hörmet ve rahmetle yâd oylemekdir. Yoksa tefevvuk mümâyişlerle geçmişleri tezyife kalkışmak revâ degildir.

29 Mayıs 1316

§

«Refâel» den bir kaç satır:

Ey aşk! Ey belâyı âsümanî! dalâlet pişgân senden korksun. Fhl-i şerde var sun seni tezlil etsin. Sen cihanın kâhin-i ekberisin. Kâşî-i sermediyet, meş'âl-i tarik hidayetsin. Zıyayı âlemgirin olmasa insan bînihayelikden aslâ haberdar olamazdı.

§

«Şükûfecin» den bir safha:

— Haccacın zindan —

Meşhur Hocanın zindanı her dürlü şedâid-i havaiyeye ma'ruz, gayet vâsî, üstü açık bir binadan ibaret bir maktel i insaniyet idi. Merhum öidüğü zaman buraya gidildi. Otuz bin kadınla ell bin erkek bulundu. Ledettahaffuz bunlardan otuz üç bin zavallının şer'an hapsi mucib hiç bir töhmetleri zuhur etmedi. Hele mahpusin içinde bazı a'rabı

(I) Hersekli Ârif Hikmet bey

bulundu ki Haccacın binagerdesi olan (Vasit) da bir koyun ağılına
tebevvül ettiği için hapsolunmuşdu. Zavallı insanıyet neler görmüş
halâda neler görmektedir!!»

İsmet bey merhumun hiciv ve zem vadisinde ki sözlerinden:

Kıt'a

Halkı evvel cem'ede ncem'iyyet oldu bir yere
Bir hakikatdır sözüm hiç kimse bühtan etmesin
Süi ef'alile amma kim yine encamkâr
Milleti korkum bu cem'iyet perişan etmesin

Mart 1324

Diger

Acz ile bahisde düşname kıyam eylersin
Biliriz tiynetini bizce mücerrebsin sen
Öyle ta'rife kıyam etme ki mahiyetini
Hak bilir, halk bilir cehl-i mürekkebsin sen !

1315

İsmet beye, 1324 senesinde İstanbula gelipte bizi de ziyaretile tal
tif ettiği sırada şu kıt'a ile arzı hörmet etmiştim ki kendisine aid
olan şu esere hatime ittihaz etmegi muvafık bularak buraya naklediyorum:

Ey revan melik idrak	Ey kuvvet cism ü can ma'na
Nuş-ı vücud fazl u irfan	Sultan-ı cihanistan ma'na
Pür debdebe kahraman-ı elfaz	Pür tantana kâmuran ma'na
Serhil-i bahadırın-ı daniş	Sertac-ı dilaveran ma'na

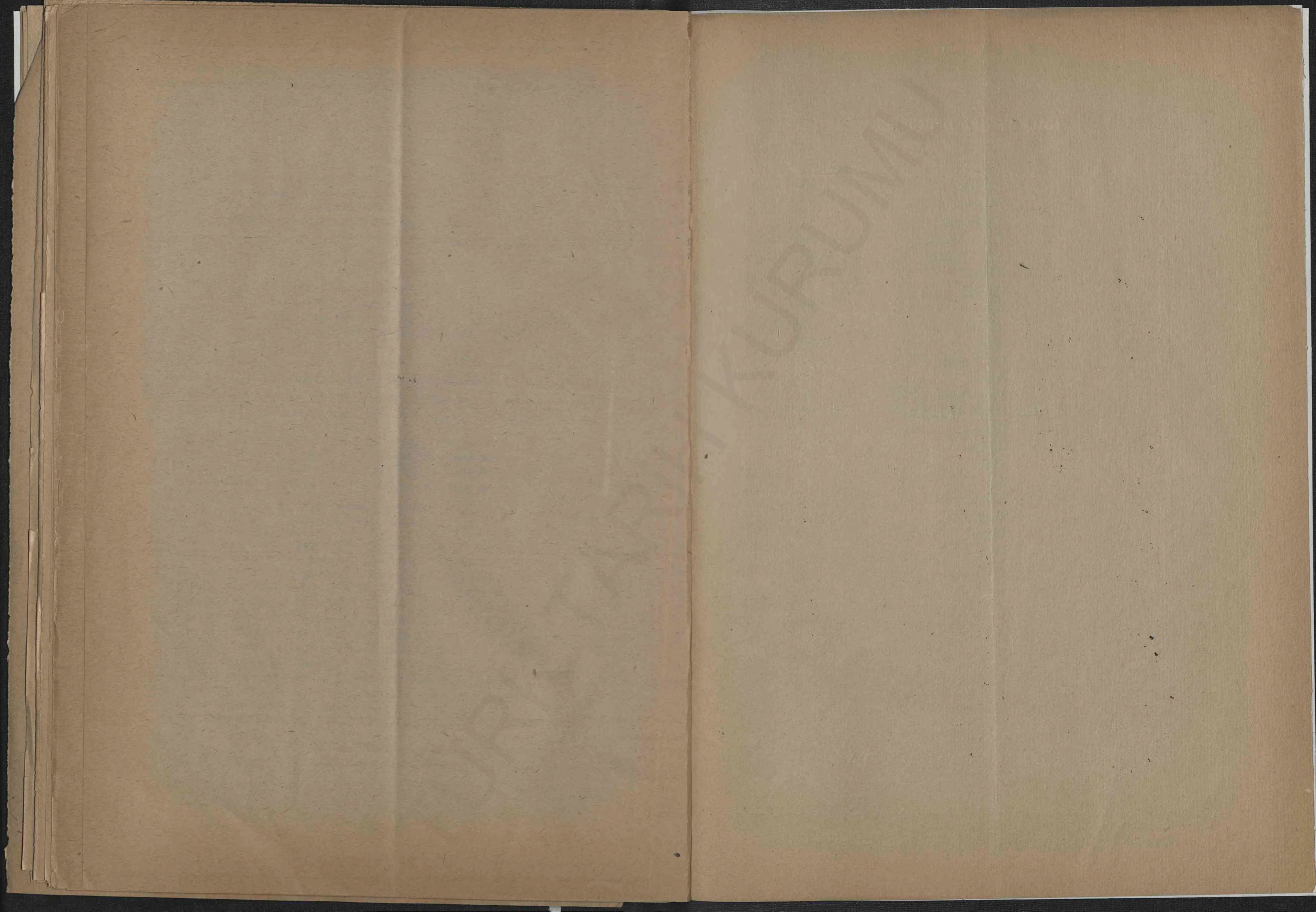
Üstad bülend paye İsmet
Allame-i razdan ma'na

Sensin o suhanver-i ğazenfer	Dadar-ı kader tüvan-ı ma'na
Kim ceys-i medad hamen eyler	Her safhası bir cihan ma'na
Destinde kilid hasn-ı mazmun	Hükmünde hüda yegân ma'na
Puşide-i tahtgâh-ı fikrin	Nur-ı meh-ı asüman ma'na
Derban-ı haramsara-yi tab'in	Hurşid-i ziya feşan ma'na
Fermanber-i fikret ü hayalin	Bî tefrika ins ü can ma'na
Her lem'a-i nutk-ı dahiyanen	Bir barika-i iyan ma'na
Her satır bedi-i nazm ü nesrin	Bir maruz-ı hüsn ü an ma'na
Asar-ı behişt rişk-i hamen	Mahsud-ı ferîşteğân-ı ma'na
Elkıssa meali-i kemalin	Mafevk ulüvvü şan ma'na
Meşguldür ediyenle her dem	Lafzında bulan nişan ma'na
Mümkün ola ta ki her lisanda	Elfaz ile beyan ma'na
Ba şevku mesar ve ber muradı	Olsun dilin aşıyan-ı ma'na

Kılsun sana kudsiyan peyapey
Her lahza bin armağan ma'na

14 Şubat 1324

HALKEVLERİ DERGİLERİ

Halkevinin adı	Derginin adı	Kaç günde bir çıktığı
Adana	Görüşler	Aylık
Afyon	Taşpınar	»
Amasya	Yeşilirmak	»
Antalya	Türk Akdeniz	iki aylık
Bafra	Altın Yaprak	Aylık
Balıkesir	Kaynak	»
Bursa	Uludağ	Üç ayda bir
Burdur	Ölker	Aylık
Artvin	Çoruh	iki ayda bir
Denizli	İnanç	Aylık
Diyarbakır	Karacadağ	»
Elazığ	Altın	»
Eminönü	Yeni Türk	»
Eminönü	Halk bilgesi Haberleri	iki ayda bir
Kayseri	Erciyes	Aylık
Eskişehir	Halkevi	»
Giresun	Aksu	»
İsparta	Ön	»
İzmir	Fikirler	15 günde bir
Kars	Doğuş	Aylık
Konya	Konya	»
Manisa	Gediz	»
Mersin	İçel	»
Merzifon	Taşan	»
Nilüfer	Yeni Nilüfer	»
Muğla	Muğla	»
Niğde	Akpınar	»
Niksar	Ölker	»
Trabzon	İnan	»
Samsun	19 Mayıs	»
Sinop	Dıranas	»
Sivas	Orta yayla	»
Yongat	Bozok	15 günde bir s
Zonguldak	Kara Elmas	3 Ayda bir b